

Luomusertifiointiprosessi ja luonnontuotealan yritysten kokemukset luomuvalvonnasta

Tradenomi
Liiketalouden koulutus
Kevät 2023

**KAMK • University
of Applied Sciences**

Tiivistelmä

Tekijä: Simo Anttonen

Työn nimi: Luomusertifiointiprosessi ja luonnontuotealan yritysten kokemukset luomuvalvonnasta

Tutkintonimike: Tradenomi (AMK), taloushallinto

Asiasanat: luomukeruuotteet, luonnontuotteet, luomu, luomuvalvonta, luomuasetus

Luomun ja terveysvaikutteisten luonnon raaka-aineiden kysyntä kasvaa, mutta luonnontuotealan kasvua rajoittavat raaka-aineiden puute sekä pienien yritysten rajalliset resurssit toiminnan kehittämiseen.

Tässä opinnäytetyössä käsitellään luomuvalvonnan eri osa-alueita keskittyen keruuotteita tuotaviin ja jatkojalostaviin yrityksiin. Nykyisin vastuu luomuvalvonnasta jakautuu ELY-keskusten, Ruokaviraston ja Valviran kesken, joiden toimintaa ohjaavat erityisesti EU:n asetus luomutuotannolle sekä kansallinen laki luomutuotannosta. Teoriaosuudessa käydään läpi luomua käsitteenä ja lyhyesti luonnontuotealan ominaispiirteitä, keruuotteiden verotusta, luomua ohjaavaa lainsäädäntöä sekä itse luomuvalvontaa.

Tämä työ on tehty toimeksiantona Arktiset Aromit ry:lle keväällä 2023. Luomuvalvontaan liittyvien aineistojen opiskelemisen ja toimeksiantajalta saadun tiedon pohjalta olen saanut huomata luomuvalvontaan liittyvän byrokratiaa.

Työn tavoitteena olikin kartoittaa luomuvalvontaan kuuluvien yritysten kokemuksia ja erityisesti ehdotuksia luomuvalvonnan kehittämiseksi. Kyselyn tulosten perusteella voidaan suunnitella mahdollisia jatkotoimenpiteitä yritysten tarpeiden mukaisesti ja mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Tulosten valossa luomu on alalla kilpailukeino, ja riittävät keruualueet takaisivat raaka-aineiden saannin. Vaikka ala on vientivetoinen, myös kiinnostusta vielä isompaan vientiin löytyy. Tämän vuoksi on tarpeellista helpottaa luomuvalvontaan kuulumista, kouluttaa toimijoita luomutuotannon säädöksistä ja antaa mahdollisuuksia sekä parempi toimintoympäristö tulevaisuuden luomutoimijoille.

Abstract

Author: Simo Anttonen

Title: Organic Certification Process and its Supervision as Experienced by Natural Product Businesses

Tutkintonimike: Bachelor of Business Administration

Keywords: organic wild collection, natural products, organic, control system for organic production, Decree for organic production

The demand for organic and healthy natural raw materials is increasing, but the growth of the natural product industry is limited by the lack of raw materials and the limited resources of small companies for developing their operations.

In this thesis, different aspects of organic are discussed, focusing on companies that produce and further process wild organic ingredients. Currently, the responsibility of supervising organic production is divided between the ELY centers, Finnish Food Authority and Valvira, whose activities are guided especially by the EU regulation on organic production and the national law on organic production. The theory section introduces organic as a concept and describes briefly the characteristics of the natural product sector, the taxation of wild gathered products, the legislation regulating organic products and the control system for organic products itself.

This work was commissioned by the Arctic Flavours Association in spring 2023. Based on the study of materials related to organic products and the information received from the client, it is possible to notice the bureaucracy in the regulation of organic products.

The aim of this work was to survey the experiences of businesses involved in organic control system and especially the proposals of companies in the field for the development of organic supervision. Based on the results of the survey, possible follow-up measures can be planned according to the needs of the companies and opportunities for further research. In the light of the results, organic is a means of competition in the industry, and sufficient organic wild gathering areas would guarantee the supply of organic raw materials. Although the industry is export-driven, there is also interest to export more. For this very reason, it is necessary to make it easier to belong to organic control, to inform businesses about the regulations of organic products and to provide opportunities and a better operating environment for future organic operators in the industry.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
2	Luonnontuoteala ja luomusertifiointi.....	3
2.1	Esimerkkejä keruutuotteista ja käyttötarkoituksista	3
2.2	Luonnontuoteala	4
2.3	Megatrendit ovat tulevaisuutta	5
2.4	Toimialaan kohdistuva tukirahoitus	6
2.5	Luonnontuotteiden verotus	7
3	Luomusertifiointi	10
3.1	Miten siirtyä luomuun?	10
3.2	Erilaiset tuotemerkinnot luomulle	11
3.3	Sertifiointin kohteena voi olla myös metsä.....	13
3.4	Prosessin kustannukset	14
4	Luomuun liittyvä lainsäädäntö	16
4.1	EU:n luomuasetus (EU) 2018/848	16
4.2	Laki luonnonmukaisesta tuotannosta	23
5	Kyselytutkimus yritysten kokemuksista luomuvalvonnassa.....	28
5.1	Menetelmänä kvantitatiivinen- ja kvalitatiivinen tutkimus	29
5.2	Tutkimuksen kulmakivet: Validiteetti & reliabiliteetti	30
5.3	Kysymysten suunnittelu	31
6	Tulokset	32
6.1	Yritysten taustatiedot.....	32
6.2	Lisäarvoa tuotteille luomusta: keskeiset raaka-aineet ja toiveet luomuaineiksille ...	37
6.3	Luomusertifiointin hyödyt ja haasteet	41
6.4	Luomuvalvonnan kustannukset	43
6.5	Luomutarkastus- kokemuksia ja kehittämissuhteita	45
6.6	Luomuvalvonnan nykytila ja kehittämissuhteet	48
7	Johtopäätökset ja pohdinta	53
	Lähteet	56

1 Johdanto

Suomalaisella luonnolla ja sen tarjoamilla antimilla on kansainvälisestikin hyvin puhdas imago. Voisikin pitää itsestäänselvyytenä, että luonnosta kerätyt marjat, sienet, kasvinosat taikka villiyrtit ovat luomua. Näin ei kuitenkaan ole. Kyseisiä raaka-aineita on mahdollista myydä taikka markkinoida luomuna ainoastaan, mikäli tuotantoketju kuuluu kokonaisuudessaan luomuvalvonnan piiriin ja toimii sen asettamien säädösten mukaisesti. Kaikki alkaa tarkastetusta ja luomuvalvontaan liitetystä keruualueista. Keruutuotteista riippuen niihin sovelletaan erilaista verokohtelua, minkä lisäksi koko luomutuotantoketjun on kuuluttava valvontaan ja se on osoitettava asianmukaisine dokumentteineen ja merkintöineen aina lopputuotteeseen saakka.

Tämä opinnäytetyö on tehty keväällä 2023 toimeksiantona Arktiset Aromit ry:lle, valtakunnalliselle luonnontuotealan toimialajärjestölle, joka toiminnallaan edistää luonnontuotteiden talteenottoa, jatkojalostusta ja käyttöä sekä parantaa tuotteiden laatua. Aihevalintaa ohjaavina tekijöinä vaikuttivat työn tärkeys toimeksiantajalle sekä ajankohtaisuus. Tälläkin hetkellä meneillä on useita hankkeita alan hyväksi. Yhtenä mainittakoon Luomua metsäluonnosta -hanke, jonka tavoitteena on lisätä luomukeruualueiden määrää viestinnän keinoin. Työn keskeisenä tavoitteena oli esitellä luomukeruun keskeiset termit ja sertifiointin menettelytavat, kustannukset sekä kartoittaa yritysmaailman kokemuksia ja asenteita luomukeruusta, sen ohjeistuksesta ja valvonnasta kyselytutkimuksen avulla. Kysely lähetettiin luomuluonnontuotteita tuottaville ja jatkojalostaville yrityksille. Kyselyssä haluttiin myös selvittää konkreettisia kehittämisehdotuksia.

Vastaavia opinnäytetöitä on tehty muun muassa metsänomistajien sekä kuntien näkökulmasta. Tämä opinnäytetyö pyrkii sivuamaan asiaa näiden ohella myös alan yritysten näkökulmasta ja tuomaan esille kehittämistarpeita yritysten toimintaympäristön parantamiseksi.

2 Luonnontuoteala ja luomusertifiointi

Luomu on luonnonmukaista tuotantoa, joka perustuu Euroopan yhteisön luomulainsäädäntöön. Luomutuotannon ydintä ovat ravinteiden kierrätys, maaperän kunnon ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen sekä uusiutumattomien luonnonvarojen käytön välttäminen. Luonnonmukainen alkutuotanto rajoittaa teollisten lannoitteiden, rehujen sekä synteettisten torjunta-aineiden ja geenimuuntelun käyttöä. Myös valmistusyritysten osalta luomuruoan prosessoinnissa sallittujen elintarvikelisiä aineiden määrää on rajoitettu. (Luomutuotanto n.d.)

Luonnontuotealalla tarkoitetaan luonnonmarjoihin, -sieniin ja yrtteihin sekä muihin luonnontuotteisiin liittyvää toimintaa. Alaan kuuluvat raaka-aineen talteenotto luonnosta sekä jatkojalostus ja kauppa. Toisaalta luonnontuotteita hyödynnetään erilaisissa matkailu- ja hyvinvointipalveluissa. Lisäksi alaan sisältyy koulutusta, neuvontaa sekä T&K toimintaa. (Wacklin 2021, 10.)

Luonnontuotteet ovat luonnonvaraisia tai puoliviljeltyjä kasveja, marjoja tai sieniä, joita käytetään sellaisenaan tai jatkojalostettuna (Rutanen 2020, 11). Luonnontuotteita ovat myös puista saatavat tuotteet, kuten mahla, pihka, kuusenkerkät, lehdet, kuoret, havut sekä koristekasvit (Luonnontuotteet n.d.).

2.1 Esimerkkejä keruutuotteista ja käyttötarkoituksista

Jokamiehenoikeuksilla on Suomessa pitkä historia (Tuunanen ym. 2012, 128). Tässä luvussa esitellään keskeiset luonnontuotteet, mitä metsästä voidaan kerätä. Karkeasti ne voidaan jakaa kahteen ryhmään: jokamiehenoikeuksiin kuuluviin ja kuulumattomiin keruutuotteisiin. Lisäksi esitellään hieman niistä jalostettavia tuotteita.

Tuunanen ym. (2012, 11) listaa jokamiehenoikeuksilla kerättäviin luonnontuotteisiin luonnonmarjat, sienet ja rauhoittamattomat kasvit. Sen sijaan esimerkiksi sammaleen tai

jäkälän kerääminen sekä kasvavien puiden vahingoittaminen eivät kuulu jokamiehen oikeuksiin. Rikoslain 28 luvun 14§ sallii kuitenkin maassa olevien kuivien risujen keräämisen ja maahan pudonneiden käpyjen taikka pähkinöiden keräämisen.

Tavanomaisimpia jalosteita, joihin marjoja hyödynnetään ovat erilaiset pakasteet, jäte-löt, hillot, siirapit, mehut, liköörit, marjaviinit sekä leivonnaiset. Lisäksi marjoja kuivataan. (Moisio & Törrönen 2012, 8.) Marjojen sisältämiä luontaisia öljyjä on puristettu myös kosmetiikkateollisuuden tarpeisiin. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon lakasta saatava siemen-öljy. (Moisio & Törrönen 2012, 21.) Myöskään marjojen ravintopitoisuudet eivät ole jääneet huomiotta, sillä esimerkiksi metsämustikkaa sisältävät ravintolisät ovat suosittuja Aasian ja Pohjois-Amerikan markkinoilla (Moisio & Törrönen 2012, 25).

Ruokaviraston Marsi-raportti (2022) raportoi vuosittain luonnontuotteiden kaupan tu-lomäärät. Kaupallisesti merkittävimmät luonnonmarjat ovat vuodesta toiseen olleet mus-tikka ja puolukka. Näin myös luomuna. Sienien kauppa on kilomääräisesti marjoja pie-nempää, itse asiassa luomusienien osuus on niin pieni, ettei tietoja julkisteta edes raport-tiin. (Marsiraportti 2022, 38.)

Sienten ja marjojen kaltaisten perinteikkäiden luonnontuotteiden ohella kerätään myös korkean kilohinnan omaavia erikoisluonnontuotteita, jotka eivät kuulu jokamiehenoi-keuksien piiriin. Esimerkkejä erikoisluonnontuotteista on vaikkapa mahla, pihka, pakuri ja kuusenkerkkä. Muita hyödynnettäviä erikoisluonnontuotteiden ohella ovat erilaiset kas-vinosat kuten koivunlehdet, suopursu, kanerva ja kihokki. (Latva-Mantila 2022.)

2.2 Luonnontuoteala

Jokaista yritystä perustaessa on ilmoitettu toimiala, jota yritys pääasiallisesti harjoittaa. Verohallinnolle ilmoitettava päätoimiala on viisinumeroinen koodi, joka perustuu Tilasto-keskuksen toimialaluokitukseen TOL 2008. TOL-luokka on julkisesti nähtävillä PRH:n ja YTJ:n-yrityshaussa. (Toimialaluokitus n.d.)

Wacklin (2021, 63) mukaan luonnontuotealalla toimii noin 770 yritystä, joiden yhteinen liikevaihto vuonna 2020 oli arviolta 780 miljoonaa euroa. Alan yritysten liikevaihto kasvoi

vuoteen 2019 saakka, mutta koronan rantautuminen vuonna 2020 laski hieman yritysten kokonaisliikevaihtoa. Luonnontuotealan yrityksistä iso osa on pieniä mikroyrityksiä, ja ala työllistää arviolta noin 2 700 työntekijää. Toimialaraportissa esitetyt luvut ovat varovaisia arvioita, koska luonnontuotealalla ei ole omaa selkeää toimialaluokkaa. Näin ollen nämä yritykset ovat hyvin moninainen joukko eri toimialoilla.

Luonnontuotealaa leimaavat tietyt erikoispiirteet, joita on esimerkiksi korkea vientivoivyyti. Kaupalliseen käyttöön poimituista metsämarjoista ja -sienistä menee vientiin jopa puolet (Luonnontuotteet n.d). Marsi-raportin (2022) sekä aikaisempien vuosien raporttien vertailu tuovat esille satovaihtelevuuden eli toimialalla raaka-aineiden saamisen epävarmuuden. Tämä voi olla kohtalokasta yritykselle jo yhtenä vuonna tai ainakin se rajoittaa liiketoiminnan kasvua.

Satovaihtelevuuden ohella luonnontuotteiden keruu on vahvasti ulkomaisten poimijoiden työpanoksesta riippuvainen. Nämä 2 500–4 300 ulkomaalaista poimijaa keräävät vuosittain yritysten hankkimista marjoista 80-90% (Wacklin 2021, 63). Luonnontuotteiden haasteista huolimatta voidaan kuitenkin todeta, että Suomella on pinta-alallisesti eniten luomukeruualueita maailmassa (Willer, Trávníček, Meier & Schlatter 2022, 81).

2.3 Megatrendit ovat tulevaisuutta

Valtio on panostanut asettamalla tavoitteita ruoantuotannolle ja metsien monikäytölle monen erilaisen ohjelman tai hankkeen kautta, mikä viestii alassa piilevästä potentiaalista. Valtioneuvoston kansallinen metsästrategia 2025 tavoittelee, että metsiin perustuva palveluliiketoiminta ja luonnontuoteala kasvavat. Tavoitteet edellyttävät innovaatioita, kansainvälistymistä, kehittyneempää teknologiaa sekä luontoalan yrittäjyyden kehittämistä. Päätöksenteon tueksi tullaan tarvitsemaan myös entistä enemmän tilastotietoa. Muita ohjelmia ovat Luomu 2.0 – Suomen kansallinen luomuhjelma vuoteen 2030, lähiruokaohjelma, ilmatoruokaohjelma, Ruoka 2030 -ruokapoliittinen selonteko sekä maaseutu- ja rakennerahaston kautta toteutettavat toimet. (Luonnontuotteet n.d.) Busi-

ness Finlandin Food from Finland-ohjelma pyrkii lisäämään suomalaisten yritysten kansainvälistymistä ja sitä kautta vientiä. Marjojen ja muiden luonnontuotteiden osalta ohjelma tekee myös kohdistettuja toimenpiteitä. (Food from Finland n.d.)

Metsäkeskus ja Luonnonvarakeskus tuottavat avointa metsä- ja luontotietoa. Metsäkeskuksella on käytössä Metsään.fi –järjestelmä, johon metsänomistajat voivat ilmoittaa luomualueitaan. Digitaalisuuden edistämisen lisäksi otetaan osaa hankkeisiin. Metsäkeskus on ollut mukana muun muassa Luomua metsäluonnosta- sekä Kasvavaa liiketoimintaa luonnontuotteista -hankkeissa. (Luonnontuotteet n.d.) Myös Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry kokoaa eri hanketoimijoita yhteen ja auttaa siten luonnontuotteita koskevan tiedon etsinnässä (Aitoluonto n.d).

SWOT-analyysi ja PESTEL- analyysi ovat osana liiketoimintasuunnitelmaa, jolla pyritään aistimaan toimintaympäristöä niin hyvässä kuin pahassa. Toimialaraportti nostaakin luonnontuotealan eduiksi vahvan poliittisen tahtotilan ja Euroopan vihreän siirtymän, entistä enemmän kestävyyttä sekä vastuullisuutta vaativat ja terveystietoisemmat kuluttajat, mutta myös kansainvälisen kiinnostuksen pohjoismaihin. Ongelmia ovat puutteet niin tiedossa ja osaamisessa, työvoiman saatavuudessa, keruuteknologiassa, raaka-aineiden saatavuudessa kuin myös perinteisen metsäalan vahva asema asenteineen. Suomen metsänomistajien joukko on myös varsin hajanaista, mikä vaikeuttaa isojen yhtenäisten luomukeruualueiden luomista. Kansainvälisen kilpailukyvyn heikkeneminen ketjussa on ehdoton uhka alalle. (Wacklin 2021, 58.)

2.4 Toimialaan kohdistuva tukirahoitus

Myös taloudelliset tuet ovat yksi tapa edistää toimialaa sekä uudenlaista tuotantoa. Saatava tuki ja sen suuruus riippuukin yrityksen liikeideasta, mutta myös tukien myöntämisen tarkemmista ehdoista. Aiemmassa luonnontuotteiden määritelmässä tuli jo esille, että luonnontuotteet eivät ole viljeltyjä vaan ne kasvavat luonnonvaraisesti ilman tuotantopanoksia. Näin ollen viljelyyn liittyvät tuet eivät tule kysymykseen.

Luonnontuotteiden osalta metsä ja siten myös metsätalous on keskiössä. Metsätaloutta tuetaan ns. Kemeran metsänhoidontuilla, joita ovat esimerkiksi tuki taimikon varhaishoitoon tai nuoren metsän hoitoon (Tuki metsänhoitoon n.d). Luomusertifiointi ei estä tekemästä metsänhoitoon kuuluvia töitä eikä siten mahdollisuutta metsänhoidon tukiin. Ainoastaan tietyt metsän lannoitekäsittelyt ja ureakäsittely sulkevat käsitellyt alat pois luomukeruualueesta määrääjäksi. (Metsien sertifiointi luomualueiksi n.d.)

Luonnontuotteita jalostaville toimijoille mahdollinen tuki voi olla Ruokaviraston kautta saatava metsämarjojen ja metsäsienten varastointituki. Tukea maksetaan Pohjois-Suomesta poimittujen ja varastoitujen metsämarjojen ja metsäsienten pitkäaikaisesta varastoinnista aiheutuneiden kustannusten kattamiseksi. Tukea hakee vuosittain noin kymmenkunta alan yrityksistä. Tuen saamiseksi varastolla pitää olla tietty vähimmäiskoko ja ehtojen mukainen jäähdytysjärjestelmä. (Metsämarjojen ja -sienten varastointituki 2022.)

Valtioneuvoston asetus vuodelta 2022 maksettavasta pohjoisesta tuesta antaa tarkempaa tietoa tuesta 21 §:ssä. Tukea myönnetään ihmisravinnoksi tarkoitettujen ennen 1 päivää tammikuuta 2022 poimittujen metsämarjojen ja -sienten varastointiin. Tuki määräytyy 30. päivän kesäkuuta olevan varastointimäärän mukaisesti ja tuotteet tulee varastoida asetuksen mukaisesti. Metsämarjat varastoidaan pakastaa, kuivata sekä varastoida soseena, täysmehuna tai täysmehutiivisteenä. Metsäsienet tulee pakastaa, kuivata tai suolata. Tuen määrä lasketaan tuorepainokilojen mukaisesti. Katto kiloa kohden on vuonna 2022 lakan osalta 34 snt/kg, muille metsämarjoille 10 snt/kg ja sienille 42 snt/kg. (A 81/ 2022.)

2.5 Luonnontuotteiden verotus

Tässä luvussa käsitellään luonnollisen henkilön saamien luonnontuotetulojen verokohtelua tuloverotuksessa ja arvonlisäverotuksessa. Luonnollinen henkilö voi saada luonnontuotetuloja luonnonvaraisten kasvien, marjojen, sienien tai käpyjen taikka muiden vastaavien luonnonantimien keräämisestä ja myymisestä.

Verovapaata kerääjälle on tuloverolain (L 1535/1992) mukaan luonnonvaraisista kävyistä, marjoista ja sienistä saatu tulo. Luonnonvaraisten kasvien tai niiden osien osalta verovapaata ovat ne, joita kerätään käytettäväksi ihmisravintona, lääkkeenä tai lääkeaineen valmistuksessa. Edellytys verovapaudelle on myös se, ettei sitä ole pidettävä palkkana. Myös jokamiehenoikeuksiin kuulumattomat luonnontuotteet on mahdollista myydä verovapaasti. Esimerkiksi kuusenkerkän ja pakurin keräämisestä saatu tulo voi tietyin edellytyksin olla verovapaata luonnontuotetuloa. Myös mahla ja pettu on katsottu oikeus- ja verotuskäytännössä verovapauden piiriin. (Luonnontuotetulot 2020.)

(Luonnontuotetulot 2020) mukaan verovapauden edellytyksiä ovat:

- Tuotteen luonnonvaraisuus
- Tuote on käpy, marja, sieni taikka kasvi tai sen osa. Kasveilla ja sen osilla käyttötarkoitus vaikuttaa verovapauteen.
- Tuotteen keräystapa
- Tuotteen käyttötarkoitus
- Tuotteen luovuttaminen
- Tuotteesta saatu tulo on muuta kuin palkkaa

Tuotteen tulee olla siis luonnonvarainen eikä viljelty. Esimerkiksi viljelystä marjasta saatu tulo on veronalaista ansiotuloa. Tuotteen on oltava käpy, marja, sieni taikka kasvi tai sen osa. Luonnontuotetulot ovat verovapaita riippumatta siitä, millä menetelmällä luonnontuotteet on kerätty. (Luonnontuotetulot 2020.)

Käpyjen, marjojen ja sienien kuten kääpien myynnistä saatu tulo on verovapaata riippumatta siitä, mihin tarkoitukseen ne on kerätty ja myyty. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi ravinnoksi, koriste-esineeksi, polttoaineeksi tai lääkkeeksi. Sen sijaan kasvien ja niiden osien myynnistä saatu tulo on verovapaata vain silloin, kun kasvit tai niiden osat kerätään ja myydään käytettäväksi ihmisravintona, lääkkeenä tai lääkeaineen valmistuksessa. Muuhun tarkoitukseen myytäväksi kerättyjen kasvien tai niiden osien myynnistä saatu

tulo on siten veronalaista. Verottaja mainitsee esimerkkeinä ainakin kasvit, jotka polteetaan tai hyödynnetään rakennustarvikkeina. Toisaalta myös koriste- ja leikkohavut ovat myös metsätalouden pääomatuloa. (Luonnontuotetulot 2020.)

On myös mahdollista, että keräämiään kasveja tai niiden osia myyvä henkilö ei käytännössä aina tiedä, mihin ostaja käyttää häneltä hankkimansa kasvit tai niiden osat. (Luonnontuotetulot 2020) mainitsee esimerkkinä pyöreälehtisen kihokin, jota kerätään soilta juurineen. Sitä ei ole Suomessa luokiteltu lääkekasviksi, mutta muualla kuin Suomessa sitä voidaan käyttää lääkinnällisissä valmisteissa. Osa kihokista voi päätyä myös kosmetiikkateollisuuden raaka-aineeksi.

Tuotteen luovuttamisella verovapauden ehtona tarkoitetaan tilannetta, jossa kerääjä myy tuotteet jalostamattomina. Jalostamaton tuote on korkeintaan vähäisesti esikäsitelty kuten puhdistettu ja koottu myyntiä varten esimerkiksi pakkaamalla se rasioihin ennen myyntiä. Tosin tuote muuttuu hyvin nopeasti jalostetuksi ja siten veronalaiseksi. Jalostettu tuote on esimerkiksi soseutettu, mehustettu tai makeutettu. Myös luonnontuotteiden pakkaaminen lahjapakkauksiin tai erilaisten tuotesekoitusten tekeminen on jalostamista. Jalostamista on myös tuotteen käsittely pakastamalla, kuivaamalla, ryöppäämällä, suolaamalla tai lisäämällä säilöntäaineita. (Luonnontuotetulot 2020.)

Ja viimeisenä verovapauden edellytyksenä on, ettei saatu tulo ole palkkaa. Näin ollen kerääjä ei ole työsuhhteessa ostajaan. Muussa tapauksessa tulo on veronalaista, jos edellytykset verovapaudelle eivät täyty. Syitä luonnontuotetulon veronalaisuuteen voivat olla, että tulot ovat saatu metsänomistajan omasta metsästä taikka toiminnan laajuus. (Luonnontuotetulot 2020.)

3 Luomusertifiointi

Sertifiointi tarkoittaa viranomaisten tai muiden tahojen tiettyihin kriteereihin perustuvaa todistusten eli sertifikaattien myöntämistä. Sertifikaatilla osoitetaan yrityksen tai tuotteen täyttävän sertifikaatissa tietyt vaatimukset. (Sertifiointi n.d.) Erikoisluonnontuotteiden osalta ”lähes kaikki valmistajat tuottavat luomua, sillä vientimarkkinoilla luomumerkki on tärkeä laadun ja alkuperän todiste” (Partanen, 2016). Luomu on siis nykyaikana kilpailukeino, ellei jopa edellytys selvitä markkinoilla. Seuraavaksi avataan karkeasti sertifiointin eri vaiheet, joita koskevia yksityiskohtia avataan vielä myöhemmin lainsäädännön yhteydessä.

3.1 Miten siirtyä luomuun?

Tiivistetysti luomutunnuksen saamisessa on neljä vaihetta. Ensin ilmoitaudutaan luomuvälvontaan täyttämällä lomakkeet ja luomusuunnitelma ohjeiden mukaisesti. Toisena pitää todistaa tuotteiden koostumus ja erillään pito muista tavanomaisista raaka-aineista, jotka eivät ole luomua. Kolmannessa vaiheessa luomusuunnitelma ja toteutus käydään lävitse tarkastuksen yhteydessä. Tarkastus tehdään vuosittain. Tämän jälkeen yrityksellä on oikeus luomusertifikaattiin, joka oikeuttaa myymään ja markkinoimaan tuotetta luomuna. Lopputuotteessa tämä näkyy tarkastusviranomaisen tunnusnumerona sekä visuaalisena tuotemerkintänä kuluttajalle. (Luomutunnus 2020.)

Valvottavasta luomutuotteesta riippuen, myös viranomainen on eri. Suomessa vastuu valvonnasta jakautuu Ruokaviraston, ELY-keskuksen ja Valviran kesken. Tarkemmat lainsäädäntöön pohjautuvat perustelut, joiden mukaan asianomainen viranomainen määräytyy, käydään läpi lainsäädäntöä käsittelevässä luvussa. (L 1330/2021.)

Tuotteen koostumuksella tarkoitetaan sitä, ettei se sisällä kiellettyjä aineita eli tavanomaisia aineita. Kielletyt ainesosat sekä valmistusmenetelmät on listattu lainsäädännössä. Esimerkiksi tiettyjä listattuja tavanomaisia aineita saa olla enintään 5%. Alkutuo-

tannossa taas puhutaan kielletyistä tuotantopanoksista eli tietyt lannoitteet ovat kielletty. Erilläänpitoon kuuluvat varastoinnin ja tuotannon erottaminen muusta tavanomaisesta tuotannosta. Toimitiloissa on joko erilliset tai selvästi merkityt alueet luomukeruu- tuotteiden varastoimiseksi. Erät pitää yksilöidä ja merkintöjen olla yhdistettävissä yrityksen varastokirjanpitoon. Tuotannossa erilläänpito hoidetaan käsittelemällä keruutuotteet yhtenäisenä jaksona, kokonaisina erinä, ajallisesti tai paikallisesti erillään muista tavanomaisista tuotteista. Luomutuotteita käsitellään tuotantovälineiden ja astioiden puhdistuksen jälkeen. Erilläänpidon tarkastuksesta on pidettävä kirjaa. (Keruuuotanto 2022.)

Luomusuunnitelma on vapaamuotoinen suunnitelma, mutta sen tulee sisältää tietyt elementit. Ensimmäisenä on toiminnan yleinen kuvaus yrityksen tuotteista ja toiminnasta sekä toimitiloista. Lisäksi pitää kertoa miten toteutetaan aineiden vastaanotto tarkastukset, aineiden erillään pito, mahdolliset alihankkijat sekä heidän toimitapansa, tuotteen koostumus, tuotteiden merkinnät ja niiden käyttökohteet, tuotteiden toimitus ja yrityksen luomukirjanpito. Yritys voi myös tuoda luomuelintarvikkeita tai niiden ainesosia EU:n ulkopuolelta, jolloin tuontimenettely kuvataan luomusuunnitelmassa. (Luomusuunnitelmaohje- elintarvikkeet n.d.)

Tarkastus suoritetaan paikan päällä, missä suunnitelma käydään läpi. Tarkastuksen tekee Ruokaviraston tai ELY-keskuksen virkamies tai heidän hyväksymä tarkastaja. Tarkastusta voidaan joutua jatkamaan myöhemmin uudestaan, mikäli kaikkia asioita esimerkiksi kirjanpidossa ei voida varmistaa. Tarkastukseen kuuluu myös virastossa tehtävä työ. Tarkastus tehdään vuosittain, ellei haeta pidennettyä tarkastusväliä, joka on enintään kaksi vuotta. Pidennetyt tarkastusvälin voi saada, jos toiminta on ollut vaatimuksenmukaista viimeisenä kolmena vuotena ja toiminta luokitellaan vähäriskiseksi. Harvemmin tarkastettavat täyttävät kuitenkin vuosittain kyselyn, jonka perusteella viranomaisen arvioi, onko tarvetta fyysiselle tarkastukselle vai ei. (Luomutuotannon valvonta 2022.)

3.2 Erilaiset tuotemerkinnät luomulle

Erilaisilla tuotemerkinnöillä viestitään kuluttajalle tuotteen alkuperästä taikka muista piirteistä. Tässä käymme lyhyesti läpi erilaiset merkinnät luomulle sekä miten niitä haetaan.

Osa merkinnöistä on myös pakollisia ja osa vapaaehtoisia. Luomumerkeistä pakollinen on tällä hetkellä EU:n luomutunnus (kuva 1). Se on tarkoitettu pakatuille luomuelintarvikkeille, jotka ovat valmistettu EU:n alueella tai tuotu EU:n ulkopuolelta. Luomutunnuksen yhteydessä tulee olla myös valvontaviranomaisen tunnus sekä raaka-aineiden tuotantopaikka. (EU:n luomutunnus n.d.) Tarkemmat säännöt merkin käytölle sekä vaatimukset luonnonmukaiselle tuotannolle esitellään myöhemmin lainsäädäntöä käsittelevässä luvussa. Muita luomusertifiointista kertovia vapaaehtoisia merkkejä ovat esimerkiksi Luomuliiton Leppäkerttumerkki (kuva 2) ja maa- ja metsätalousministeriön Aurinkomerkki (kuva 3). Aurinkomerkkiä haetaan Ruokavirastoon palautettavalla lomakkeella (Luomutuotannon ohjeet n.d). Luomuliiton leppäkerttumerkkiä haetaan Luomuliitosta. Merkin saajan on liityttävä luomuliiton jäseneksi. Jäsenmaksun lisäksi maksetaan yrityksen koon mukaan määräytyvä maksu merkin käytöstä. Mikäli yrityksellä on useita tuotteita, jokaisesta lisätuotteesta määräytyy maksu. Luomuliitolla on myös asetettu omia merkin käytön ehtoja ja tuotantosääntöjä sekä graafisia ohjeita pakkauksille ja markkinoinnille. (Leppäkerttu-merkki n.d.)

Kuva 1. Todistuksena luomusertifikaatista toimii EU:n luomutunnus (Proluomu ry n.d)

Kuva 2. Luomuliiton leppäkerttumerkki ja sen eri variaatiot (Leppäkerttu-merkki n.d)

Kuva 3. Aurinkomerkki eli Luomu - valvottua tuotantoa -merkki (Aurinkomerkki n.d)

3.3 Sertifiointin kohteena voi olla myös metsä

Myös metsän sertifiointi luomukeruualueeksi tulee tarpeeseen, koska luomuhan edellyttää koko tuotantoketjun luonnonmukaisuutta. Metsä voidaan sertifioida kahdella tavalla: perusmallin tai selvittäjämallin mukaisesti. Perusmallissa sertifikaattia hakee metsänomistaja itse, kun taas selvittäjämallissa työn tekee ulkopuolinen selvittäjä. Myös kustannusten maksaja määräytyy sen mukaan, kuka on selvittäjä. (Heinonen 2022.)

Luomusuunnitelma perusmallilla sisällyttää keruualueiden sijainnin karttoineen ja viimeisen 3 vuoden aikana tehdyt metsänhoitotoimenpiteet. Siirtymäaikojen pitää täytyä ja suunnitelman kuvata lajien säilyminen. Lopuksi kerättävät tuotteet, niiden osat ja keruu-aika. Tarvittaessa suunnitelmaan kuvataan tuotteiden käsittely, mahdollinen alihankinta ja tiedossa olevien keruutuotteiden ostotoimintaa harjoittavien yritysten, joille alueen kartta-aineisto luovutetaan, nimi ja yhteystieto. Selvittäjämallissa suunnitelma edellyttää perusmallin mukaisten tietojen lisäksi kuvauksen, miten keruualueen omistussuhteet, metsäsuunnitelmat ja sopimusmenettelyt maanomistajien tai heitä edustavista dokumentoidaan. (Heinonen 2022.)

3.4 Prosessin kustannukset

Kokonaiskustannukset vaihtelevat yrityksen mukaan, joten tarkkaa tietoa näistä ei ole saatavilla. Näistä yritetään kuitenkin ottaa selvää myöhemmin esiteltävän tutkimusongelman yhteydessä. Avoimesti ovat nähtävillä ainakin luomusta viestivien vapaaehtoisten tuotemerkintöjen sekä vuosittaisen luomutarkastuksen maksut. Myös luomuun kuuluva vaatimus aineiden erillään pidosta on omiaan lisäämään kustannuksia, koska erillään pito voi edellyttää jopa täysin erillisiä varastointitiloja. Logistiikkakin voi vaatia kalliimpia ratkaisuja.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus 161/2021 Ruokaviraston maksullisista suoritteista on uudistunut aiemmista kiinteistä maksuista tuntiveloitukseksi. Ensiksi ilmoittaminen toiminnan aloittamisesta tai toiminnan muutoksista, joka on lähettämiskanavasta riippuen 22,00 tai 44,00 euroa. Jos hakemuksia on kuitenkin yli viisi erää, niin maksut ovat 44,00 tai 88,00 euroa. Lisäksi toimijan rekisteröinti luonnonmukaisen tuotannon rekisteriin maksaa 111,00 euroa. (A 161/2021.)

Itse valvonnan perusmaksu on 300,00 euroa tai vähäriskisen toimijan osalta 160,00 euroa. Luonnonmukaisen tuotannon tarkastus tunnilta on 143,00 euroa. Tähän luetaan mukaan alihankintatyö ja virastossa suoritettu tai jatkettu valvonta. (A 161/2021.) Nykyisellä tulkinnalla vähäriskinen toimija on toimija, jonka toimintaa asetuksen EU (848/2018) perusteella tarkastetaan harvemmin kuin kerran vuodessa. Perusmaksu peritään kerran vuodessa, riippumatta toimijan luomutarkastusten lukumäärästä, ja riippumatta siitä kuuluuko valvonnan toimeenpano ELY-keskukselle, Ruokavirastolle vai molemmille. (Maksuasetus- ohje luomulle 2022, 5.)

Poikkeusluvut esimerkiksi keruualueen siirtymävaiheen lyhennykselle kustantaa 88,00 euroa tunnilta. Yrityksen liikeideasta riippuen tarpeeseen voi tulla myös lupa käyttää tavanomaisesti tuotetun maataloudesta peräisin olevan ainesosaa luonnonmukaisesti tuotetuissa elintarvikkeissa ja alkoholijuomissa. Lupa kustantaa 264,00 euroa ja sen uusiminen 88,00 euroa. Muita mahdollisia maksuja ovat näytteenotto ja näytteen tutkiminen

toimijan toiminnan perusteella, arvoltaan 500,00 euroa. Myös luonnonmukaisen tuotannon yksityisten tuotantoehtojen ja tuotannon valvontajärjestelmän hyväksymisestä ve-
loitetaan 88,00 euroa tunnilta. (A 161/2021.)

Hinnaston perusteella voitaisi todeta, että uuden toimijan rekisteröinnin (111,00 euroa) jälkeen edullisimmillaan ruokaviraston maksut ovat 160,00 euroa perusmaksusta + tun-
nin mittaisesta tarkastuksesta 143,00 euroa eli yhteensä 303,00 euroa.

4 Luomuun liittyvä lainsäädäntö

Luomua koskevan lainsäädännön keskiössä ovat EU:n luomuasetus (EU) 2018/848 sekä siihen pohjautuva kansallisen tason laki luonnonmukaisesta tuotannosta. Lainsäädännöllä pyritään selkeyteen ja yhdenmukaisuuteen markkinoilla, mutta toisaalta luomaan luottamusta kuluttajien keskuudessa. Lainsäädäntö antaa myös ohjeet viranomaisille yhdenmukaista lähestymistapaa luomuvalvonnan toimenpiteitä varten, jotta ei syntyisi epäselvyyttä toimijoiden keskuudessa tai virallista valvontaa koskevan asetuksen (EU) 2017/625 toteutuksessa. Yhteisillä pelisäännöillä luonnonmukaisen tuotannon ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkintäjärjestelmä on tehokas, toimiva ja avoin.

4.1 EU:n luomuasetus (EU) 2018/848

Ensimmäisen luvun 3. artiklassa avataan aluksi lista käsitteitä. Kohdan 22 mukaan luonnontuotteiden eli luonnonvaraisten kasvituotteiden keruu kaupallisiin tarkoituksiin sisällytetään käsitteeseen ”kasvintuotanto” eli siellä ei ole suoria viittauksia termillä luonnontuotteet. Kasvintuotantoa koskevat säännöt määrätään liitteessä 2 olevassa 1. osassa. 23 artiklan mukaan tuotteet kerätään, pakataan, kuljetetaan ja varastoidaan liitteessä 3 esitettyjen sääntöjen mukaisesti. Yleisesti ottaen asetuksen lopusta löytyy liitteistä ohjeistus moneen tilanteeseen aina asiakirjojen mallipohjista merkintöihin saakka. (A 848/2018.)

Luomuasetuksen toisessa luvussa listataan luomutuotannon tavoitteet ja periaatteet. Neljännen artiklan yleiset tavoitteet luonnonmukaiselle tuotannolle koskevat ympäristön, ilmastonsuojelun ja maaperän viljavuuden edistämistä ja säilyttämistä. Myrkyttömän ympäristön edistäminen edistää myös runsasta biologista monimuotoisuutta, jota edistetään käyttämällä luonnonmukaista monimuotoista aineistoa ja luonnonmukaiseen tuotantoon soveltuvia luonnonmukaisia lajikkeita. Taloudellisesta näkökulmasta lyhyiden jakelukanavien ja unionin eri alueilta peräisin olevan paikallisen tuotannon suosiminen edistää sisämarkkinoiden toimintaa ja luo työtä. Toisaalta halutaan edistää tulevaisuuden

näkymiä, jotta uskalletaan investoida. Taloudellisten seikkojen ja pakottavan lainsäädännön ohella halutaan kannustaa ja myötävaikuttaa luonnonmukaisten kasvinjalostustoi-
miin sekä luonnonmukaisen maatalouden tarpeisiin ja tavoitteisiin mukautetun kasvige-
nimateriaalin tarjonnan kehittämiseen. (A 848/2018.)

Viides artikla asettaa luomutuotannolle yleiset periaatteet. Ympäristön osalta mennään luonnon järjestelmien ja kiertokulun ehdoilla huomioiden maaperän, veden ja ilman tilan ylläpitämisen ja vahvistamisen, kasvien ja eläinten terveyden sekä näiden välisen tasapai-
non ylläpitämisen ja vahvistamisen. Energiaa ja luonnonvaroja käytetään vastuullisesti ottaen huomioon vaikutus luonnonmaiseman säilymiseen. Elintarvikkeiden ja muiden luomutuotteiden osalta tuotteet laadusta tinkimättä vastaavat kuluttajien kysyntää eikä valmistusmenetelmät ole haitallisia ympäristön, ihmisten, kasvien eivätkä eläinten ter-
veydelle. Koko tuotantoketju kaikissa elintarvikkeiden ja rehun tuotannon, jalostuksen ja jakelun vaiheissa on luonnonmukaisen tuotannon vaatimuksenmukainen. Tämä on to-
dennettavissa sertifikaatein sekä kirjanpidollisin keinoin. Prosessien suunnittelu ja hal-
linta perustuu eläviin organismeihin, kestävään maaperään liittyvään tuotantoon, vesivil-
jelyyn tai mekaanisiin tuotantomenetelmiin. Muuntogeeniset organismit ovat kielletty.
Prosessien suunnittelun apuna toteutetaan riskinarviointi, varotoimet sekä ennalta eh-
käisevät toimet. (A 848/2018.)

Seitsemäs artikla luonnonmukaisten elintarvikkeiden jalostuksen osalta asettaa periaat-
teen, että elintarvikkeet tuotetaan luonnonmukaisista maatalousperäisistä ainesosista;
lisäaineita sekä muita kuin luonnonmukaisia ainesosia, joilla on pääasiassa teknologisia ja
aistinvaraisia käyttötarkoituksia sekä mikroravintoaineita ja valmistuksen apuaineiden
käyttöä rajoitetaan minimiin. Pois suljettavia ovat myös nanomateriaalia sisältävät tuot-
teet. Aineella on oltava siis teknologisesti välttämätön tai erityinen ravitsemustarkoitus.
Myös aineet ja jalostusmenetelmät, jotka voivat antaa kuluttajalle väärän käsityksen
tuotteen todellisesta luonteesta ovat välttämisen arvoisia. Jalostus hoidetaan jo aiemmin
luetellun mukaisesti käyttämällä biologisia, mekaanisia ja fysikaalisia menetelmiä. (A
848/2018.)

Yleiset tuotantosäännöt 9. artiklassa säättää, että tuotantoyksiköissä kyetään erottamaan alueet luonnonmukaisista selkeästi muista alueista ja kymmenes artikla säättää siirtymävaiheesta. Siirryttäessä luonnonmukaiseen tuotantoon aiemman ajanjakson ei katsota takautuvasti kuuluvan siirtymävaiheeseen. Tosin säännöstä voidaan poiketa, jos toimijan viljelylohkoilla on toteutettu toimenpiteitä, jotka on määritelty asetuksen 1305/2013 mukaisesti toteutetussa ohjelmassa tai toimija voi todistaa, että luonnonaluetta tai maatalousmaata ei ole käsitelty vähintään kolmeen vuoteen sellaisilla tuotteilla tai aineilla, joita ei sallita luonnonmukaisessa tuotannossa. (A 848/2018.)

Siirtymävaiheen aikana tuotettuja tuotteita ei saa pitää kaupan luonnonmukaisina tuotteina tai siirtymävaiheen tuotteina. Termi ”siirtymävaiheen tuotteet” olisi yleisesti ottaen kuluttajia hämmentävä. Kuitenkin siirtymävaiheen aikana tuotettua kasvien lisäysainestoa, kasvipärisiä elintarviketuotteita ja kasvipärisiä rehu tuotteita voidaan myydä siirtymävaiheen tuotteina, jos tuote sisältää ainoastaan yhden kasvinviljelyainesosan. Tällöin on kuitenkin oltava vähintään 12 kuukauden siirtymävaihe takana. (A 848/2018.)

Säännöistä huolimatta lainsäädäntöön on tehty tilaa poikkeuksille. Komissio voi sallia 24 artiklan mukaan eräiden aineiden käytön luonnonmukaisessa tuotannossa, tosin nekin rajoitetusti kasvinsuojelun tehoaineina, lannoitteina, maanparannusaineina ja ravinteina, kasvi-, levä-, eläin- tai hiivapärisinä muina kuin luonnonmukaisina rehuaineina tai mikrobi- tai kivennäisperäisinä rehuaineina, rehun lisäaineina ja valmistuksen apuaineina, kasvintuotannossa käytettävien rakennusten ja laitteiden, maatilan varastotilat mukaan luettuina, puhdistus- ja desinfiointiaineina, puhdistus- ja desinfiointiaineina ja lostus- ja varastointitiloissa. 25 artiklan nojalla jäsenvaltio voi toimijan pyynnöstä sen sijaan tilapäisesti sallia alueellaan muiden kuin luonnonmukaisien maatalousperäisten ainesosien salliminen luonnonmukaisissa jalostetuissa elintarvikkeissa. Tällöin kyseisiä ainesosia ei ole luonnonmukaisesti tuotettuina riittävästi saatavilla. Lupa koskee kaikkia asianomaisen jäsenvaltion toimijoita ja se voidaan jatkaa kahdesti kulloinkin kuuden kuukauden ajaksi. (A 848/2018.)

Neljäs luku käsittelee merkinnät luomulle. Aiemmin esiteltiin erilaisia merkintöjä, joista osa oli pakollisia ja osa taas ei. Merkkien ohella käytetään erilaisia ilmaisuja, joihin liittyy

myös tiettyjä ehtoja. Esimerkiksi 30. artikla asettaa muutamia ehtoja luonnonmukaiseen tuotantoon viittaavien ilmaisujen käyttöön. Luonnonmukaiseen tuotantotapaan viittaavia ilmauksia ja merkintöjä käytetään mainonnassa, kaupallisissa asiakirjoissa sekä ainesosaluetteloissa. Näillä ostajan annetaan ymmärtää, että tuote, sen ainesosat tai sen tuotantoon käytetyt rehuaineet on tuotettu asetusten mukaisesti. (A 848/2018.)

Erityisesti asetuksen liitteessä neljä lueteltuja ilmauksia sekä niiden johdoksia ja lyhenneitä, kuten "bio" tai "eko", saa käyttää yksin tai yhdistettynä kaikkialla unionissa. Liitteessä on kaikki mahdolliset kieliversiot ilmaisuista. (A 848/2018.)

Luonnollisestikin merkinnät ovat tarkoitettu vain asetuksen mukaisille tuotteille. Merkinnöissä ja mainonnassa ei saa käyttää ilmauksia, tavaramerkeissä tai toiminimissä käytetyt ilmaukset mukaan luettuina, eikä harjoittaa käytäntöjä, jos ne voivat johtaa kuluttajaa harhaan antamalla ymmärtää, että tuote tai sen ainesosat ovat tämän asetuksen mukaisia. Muuntogeenisiä sekä siirtymävaiheen aikana tuotettuja tuotteita ei saa merkitä tai mainostaa luonnonmukaisina tai siirtymävaiheen tuotteina. Siirtymävaiheen aikana tuotettujen osalta poikkeuksena ovat kasvien lisäysaineisto ja kasviperäiset elintarvikkeet ja kasviperäiset rehut, joita saa merkitä ja mainostaa siirtymävaiheen tuotteina tietyin edellytyksin. (A 848/2018.)

Artiklan 5. kohdan mukaan jalostettujen elintarvikkeiden osalta luomulle tarkoitettuja ilmauksia voidaan käyttää **a) myyntinimityksessä ja ainesosien luettelossa**, kun elintarvike on tuotantosääntöjen mukainen, tuotteen maatalousperäisten ainesosista vähintään 95 painoprosenttia on luonnonmukaisesti tuotettua ja aromiaineita käytetään ainoastaan asetuksen (EU) 1334/2008 16 artiklan 2, 3 ja 4 kohdan mukaisesti merkityissä luontaisissa aromiaineissa ja luontaisessa aromivalmisteessa ja kun niiden kaikki aromiainekset ja aromiainesten kantoaineet asianomaisten aromien osalta ovat luonnonmukaisia. **b) ainesosaluettelossa** edellyttäen, että maatalousperäisistä ainesosista alle 95 painoprosenttia on luonnonmukaisia. **c) myyntinimityksessä ja ainesosaluettelossa**, kun pääasiallisena ainesosana on metsästyksestä tai kalastuksesta saatu tuote, ilmaus liittyy selkeästi luonnonmukaisen, muun kuin pääasiallisen, ainesosan myyntinimitykseen ja kaikki muut maatalousperäiset ainesosat ovat luonnonmukaisia. (A 848/2018.)

Ainesosaluettelossa on mainittava, mitkä ainesosat ovat luonnonmukaisia. B ja c kohdan ainesosaluettelossa on ilmoitettava luonnonmukaisten ainesosien kokonaisprosenttiosuus maatalousperäisten ainesosien kokonaismäärästä. Ainesosaluettelon ilmaukset sekä prosenttiosuutta koskeva maininta eivät saa erota väriltään, kooltaan eikä kirjasintyypiltään muista ainesosaluettelon maininnoista. (A 848/2018.)

Pakolliset maininnat käsittelee artikla 32. Merkinnöissä on oltava luomutunnuksen ohella valvontaviranomaisen tai tarkastuslaitoksen tunnusnumero, joka vastaa toimijaan kohdistuvista tarkastuksista. Valmiiksi pakatuissa elintarvikkeissa tarvitaan Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnus, paitsi 30 artiklan 3 kohdan sekä 30 artiklan 5 kohdan b ja c alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. (A 848/2018.)

Euroopan unionin luomutunnuksen ohessa on mainittava, missä tuotteen maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu. Ne voivat olla: EU:n maataloudesta, muusta kuin EU:n maataloudesta tai EU:n ja muusta kuin EU:n maataloudesta. (A 848/2018.)

Sana ”maatalous” voidaan myös korvata muulla sanalla kuten ”viljely” ja sekä ”EU:n” ja ”muusta kuin EU:n” tilalle voidaan laittaa maan ja alueen nimi, jos kaikki tuotteeseen sisältyvät maatalousperäiset raaka-aineet on tuotettu kyseisessä paikassa. Määrältään vähäiset ainesosat voidaan jättää pois tuotantopaikan merkinnässä, jos ainesosien kokonaismäärä maatalousperäisten raaka-aineiden kokonaismäärästä on enintään viisi prosenttia. (A 848/2018.)

Kuten aiemmin ainesosaluetteloissa, myöskään sanat ”EU:n” tai ”muusta kuin EU:n” eivät saa olla väriltään, kooltaan eikä kirjasintyypiltään huomiota herättävämpiä kuin tuotteen nimi. Kaikesta huolimatta maininnat on merkittävä näkyvään kohtaan helposti havaittavalla tavalla, ja niiden on oltava luettavia ja pysyviä. (A 848/2018.)

Itse Euroopan unionin luonnonmukaisen tuotannon tunnusta saa käyttää sellaisten tuotteiden merkinnöissä, esittelyssä ja mainonnassa, jotka ovat tämän asetuksen mukaisia. Tunnuksen jäljentämisestä määrää 33 artikla, jonka mukaan tarkat ohjeet ovat liitteessä

viisi. Samainen asetus sallii kansallisten tunnuksien ja yksityisten tunnuksien käytön asetuksen mukaisten tuotteiden merkinnöissä, esittelyssä ja mainonnassa. (A 848/2018.)

Kolmansista maista tuoduissa tuotteissa tunnuksen käyttö on vapaaehtoista, mutta maininta alkuperästä on oltava. Tunnusta ei saa käyttää 30 artiklan 5 kohdan b ja c alakohdassa tarkoitetuissa jalostetuissa elintarvikkeissa eikä 30 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa siirtymävaiheen tuotteissa. (A 848/2018.)

Sertifikaatti on virallinen todistus luonnonmukaisuudesta. Artiklan 35 mukaan viranomaiset myöntävät sertifikaatin toimijalle tai toimijaryhmälle, joka on ilmoittanut toiminnastaan 34 artiklan 1 kohdan mukaisesti ja noudattaa tätä asetusta. Sertifikaatti on mahdollisuuksien mukaan sähköisessä muodossa ja on asetuksen liitteen 6 mukainen. Se sisältää ainakin toimijan tai toimijaryhmän tunnistustiedot, mukaan lukien jäsenluettelo, sertifikaatin kattamien tuotteiden luokka ja sertifikaatin voimassaoloaika. Samalla se sisältää varmistuksen siitä, että ilmoitettu toiminta on kyseisen asetuksen säännösten mukaista. Tuotteita ei saa saattaa markkinoille luonnonmukaisina tai siirtymävaiheen tuotteina, ellei niillä jo ole hallussaan sertifikaattia. Jos toimija käyttää tuotteiden toimittajia, vastuu tarkistaa sertifikaatit kuuluu toimijalle. (A 848/2018.)

Sertifioitavat tuotteet luokitellaan seuraavien tuoteluokittain: jalostamattomat kasvit ja kasvituotteet, mukaan lukien siemenet ja muu kasvien lisäysaineisto; kotieläimet ja jalostamattomat kotieläintuotteet; levät ja jalostamattomat vesiviljelytuotteet; elintarvikkeina käytettävät jalostetut maataloustuotteet, mukaan lukien vesiviljelytuotteet; rehut; viini ja muut asetuksen liitteessä I luetellut, edellisiin luokkiin kuulumattomat tuotteet. (A 848/2018.)

Sertifikaattia ei voi saada yhdessä jäsenvaltiossa toteutetun toiminnan osalta samalle tuoteluokalle useammalta kuin yhdeltä tarkastuslaitokselta edes silloin, kun toimija tai toimijaryhmä toteuttaa eri tuotanto-, valmistus- ja jakeluvaiheita. Toimijaryhmän jäsenet eivät voi saada myöskään yksittäistä sertifikaattia jollekin toimijaryhmän, johon ne kuuluvat, sertifikaatin kattamalle toiminnalle. (A 848/2018.)

Aina sertifikaattia ei tarvita, sillä 35. artiklan kohdan kahdeksan mukaan suoraan loppukuluttajalle muita pakkaamattomia luonnonmukaisia tuotteita kuin rehua myyvät toimijat on mahdollista vapauttaa sertifikaattivelvoitteesta edellyttäen, että toimijat eivät tuota, valmista eivätkä varastoi tuotteita muuten kuin myyntipisteen yhteydessä, eivät tuo niitä kolmannesta maasta eivätkä ole antaneet tällaisia toimia alihankintana tehtäväksi. Toimijoiden pakkaamattomien luonnonmukaisten tuotteiden osalta myynti on enintään 5 000 kilogrammaa vuodessa sekä vuotuiselta liikevaihdoltaan enintään 20 000 euroa tai toimijan mahdollinen sertifiointikustannus ylittää kaksi prosenttia kyseisen toimijan myymien pakkaamattomien luonnonmukaisten tuotteiden kokonaisliikevaihdosta. Lainsäädäntö jättää tilaa jäsenvaltioille päättää toimijoiden vapauttamisesta ja tiukempien raja-arvojen asettamisesta. (A 848/2018.)

Yksittäisen toimijan sertifiointille on tarjolla vaihtoehtoisesti ryhmäsertifiointi toimijaryhmälle artiklassa 36. Artiklan mukaan toimijaryhmän on muodostuttava jäsenistä, jotka ovat viljelijöitä, tuottavat leviä tai vesiviljelyeläimiä ja jotka lisäksi voivat toimia elintarvikkeiden tai rehujen jalostuksessa, valmistuksessa tai kaupanpitämisessä. (A 848/2018.) ”Jäsenen yksittäisen sertifiointikustannuksen on oltava enemmän kuin kaksi prosenttia kunkin jäsenen luonnonmukaisen tuotannon liikevaihdosta tai standardituotoksen arvosta ja joiden kohdalla luonnonmukaisen tuotannon vuotuinen liikevaihto on enintään 25 000 euroa tai luonnonmukaisen tuotannon standardituotoksen arvo on enintään 15 000 euroa vuodessa; tai joista kunkin tilan pinta-ala on enintään viisi hehtaaria, 0,5 hehtaaria kasvihuoneiden osalta tai 15 hehtaaria pysyvän nurmen osalta; jäsenen oltava sijoittautunut jäsenvaltioon tai kolmanteen maahan; oltava oikeushenkilö; yksinomaan koostuttava enintään 2000 jäsenestä, jotka harjoittavat tuotantotoimintaansa maantieteellisesti lähellä toisiaan; otettava käyttöön ryhmän tuottamien tuotteiden yhteinen markkinajärjestelmä; ja perustettava sisäisen valvonnan järjestelmä, joka käsittää dokumentoidun valvontatoimien ja -menetelmien kokonaisuuden, jonka mukaisesti yksilöity henkilö tai elin on vastuussa sen tarkistamisesta, että kaikki ryhmän jäsenet noudattavat tätä asetusta.” (A 848/2018.)

4.2 Laki luonnonmukaisesta tuotannosta

Laki luonnonmukaisesta tuotannosta perustuu EU:n luomuasetukseen ja kertoo, miten asetuksen täytäntöönpano hoidetaan kansallisella tasolla. Yleisestä ohjauksesta ja seurannasta vastaa maa- ja metsätalousministeriö, jolla on valta lisätä yksityiskohtaisia säädöksiä laatimalla asetuksia. Lain toisen luvun pykälät 6- 9 listaavat valvontaviranomaiset ja heidän vastuualueensa. Keskeisiä viranomaisia ovat Ruokavirasto, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto sekä Tulli. (L 1330/2021.)

6 §:n mukaan Ruokavirasto suunnittelee, ohjaa ja kehittää valtakunnallisesti luonnonmukaisen tuotannon sekä luonnonmukaisten tuotteiden tuonnin ja viennin valvontaa. Valvonnan piiriin kuuluvat luonnonmukaisten maataloustuotteiden ja luonnonmukaisen kylvösiemenen ja taimiaineiston pakkaaminen, varastointi, tukkukauppa ja markkinoille saattaminen. Ruokavirasto valvoo luomuasetuksen liitteessä 1 mainittujen läheisesti maatalouteen liittyvien muiden tuotteiden ohella luonnonmukaisten elintarvikkeiden, rehujen ja enintään 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien luonnonmukaisten alkoholijuomien valmistusta, valmistuttamista, varastointia ja tukkukauppaa. Ruokavirasto seuraa myös toimijoita, jotka tuovat tai vievät maasta luonnonmukaisia tuotteita, myyvät suoraan loppukuluttajalle muita pakkaamattomia luonnonmukaisia tuotteita kuin rehua ja joita ei ole luomuasetuksen 35 artiklan 8 kohdan mukaisesti vapautettu sertifiointivelvoitteesta. Ruokavirasto seuraa lisäksi toimijaryhmiä ja luonnonalueita, jotka on ilmoittanut muu kuin luonnonalueen omistaja tai haltija ja joilta jokamiehen oikeudella kerätään luonnonvaraisia kasvituotteita. (L 1330/2021.)

Ruokavirasto vastaa lisäksi tietojenvaihdosta, tiedoksiannoista, kertomuksista sekä ilmoituksista muille Euroopan unionin jäsenvaltioille ja komissiolle. Maa- ja metsätalousministeriölle se tekee esitykset rajatarkastusasemien ja muiden valvontapisteiden sekä lopullisten määräraikkojen nimeämisestä ja nimeämisen keskeyttämisestä tai peruuttamisesta silloin, kun kyse on kasvien lisäysaineiston, eläinperäisten rehujen, elävien eläinten ja eläinperäisten elintarvikkeiden tuonnista. (L 1330/2021.)

7 § asettaa tehtävät Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen osalta. Näihin kuuluvat luonnonmukaisten maataloustuotteiden tuotanto, luomuasetuksen liitteessä 1 tarkoitettujen läheisesti maatalouteen liittyvien muiden tuotteiden tuotanto ja markkinoille saattaminen vähittäismyynnissä. Luonnonalueiden osalta Ely-keskukselle kuuluvat ne, jotka valvontajärjestelmään on ilmoittanut luonnonalueen omistaja tai haltija. Ely-keskus toimii luomuasetuksessa tarkoitettuna toimivaltaisena viranomaisena lisäksi, jos kyse on 2. liitteen osan 1. kohdassa 1.7.2. olevasta siirtymävaiheen keston määrittämisestä tai kohdassa 1.8.5.1. tarkoitettusta luvasta käyttää tavanomaista lisäysaineistoa. (L 1330/2021.)

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston valvonnassa ovat 8 §:n mukaan yli 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien luonnonmukaisten alkoholijuomien ja väkiviinan valmistus, valmistuttaminen, varastointi, markkinoille saattaminen ja tukku-kauppa. Valvonnan piirissä on sekä vienti että tuonti. (L 1330/2021.)

Tulli valvoo luonnonmukaisten tuotteiden tuontia. Yhdeksännen pykälän mukaan Tullilla on valtuudet päättää täyttävätkö tuotteet tässä laissa tai EU:n lainsäädännössä asetetut vaatimukset luomulle. Mikäli vaatimukset eivät täyty, luonnonmukaista tuotantoa koskevien viittaukset poistetaan tuotavien luonnonmukaisten tuotteiden pakkausmerkinnöistä ja saateasiakirjoista. Ruokavirasto avustaa Tullia suorittamalla tuonnin yhteydessä elintarvikkeiden näytteenotot ja tutkimukset. Tutkimuksia voidaan tehdä myös 15 §:n nojalla, joka mahdollistaa viranomaisen tarkastusoikeuden ja tunnistautumattoman näytteenoton. Tällä tarkoitetaan näytteiden tilaamista etäviestintävälineiden välityksellä myytäväksi tarjottavista luonnonmukaisista tuotteista. Saatuaan näytteen valvontaviranomaisen on ilmoitettava toimijalle, että näyte on tilattu virallista valvontaa varten. Toimijalla on oikeus omalla kustannuksellaan saada toinen asiantuntijalausunto näytteestä. (L 1330/2021.)

Kolmas luku koskee luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmää ja siihen ilmoittautumista. 22 § määrää toimijan ilmoittautumaan asianomaisen viranomaisen valvontajärjestelmään ennen luonnonmukaisten tuotteiden saattamista markkinoille. Toimijan ilmoituksessa antamien tietojen tulee olla luomuasetuksen 34 artiklan mukaiset. Toimija-

ryhmän on tehtävä valvontajärjestelmään liittymistä varten ilmoitus Ruokavirastolle. Tässäkin ilmoituksessa on oltava luomuasetuksen 34 ja 36 artiklassa edellytetyt tiedot. (L 1330/2021.)

Sertifikaatti luovutetaan toimijalle tai toimijaryhmälle, joka on tarkastettu ensimmäisen kerran ja joka täyttää 2 §:ssä tarkoitettussa EU:n lainsäädännössä asetetut edellytykset. Sertifikaatin antamisen sekä tarvittavat merkinnät hoitaa 23§:n mukaisesti valvontajärjestelmään asianomaisen valvontaviranomainen. Sertifikaatin malli löytyy asetuksen lopussa olevista liitteistä. (L 1330/2021.)

Toimija on mahdollista vapauttaa sertifikaattivelvoitteesta 24§:n nojalla. Luomuasetuksen 35 artiklan 8 kohdassa tarkoitettu toimija on vapautettu mainitun artiklan 2 kohdassa tarkoitettusta sertifikaattivelvoitteesta edellyttäen, että toimijan vuotuisesta liikevaihdosta pakkaamattomien luonnonmukaisten tuotteiden myynti on enintään 20 000 euroa. Sertifikaattivelvollisuudesta vapautetun toimijan on kuitenkin tehtävä ilmoitus Ruokavirastolle luonnonmukaisen tuotannon rekisteriin merkitsemistä varten luomuasetuksen 34 artiklan mukaisesti. (L 1330/2021.)

25 §:n ilmoitusvelvollisuus määrää toimijan, toimijaryhmän tai sertifikaattivelvoitteesta vapautetun ilmoittamaan asianomaiselle valvontaviranomaiselle toiminnassa tapahtuneista olennaisista muutoksista. Asianomainen valvontaviranomainen arvioi, edellyttääkö muutos uutta tarkastusta. Sertifikaattivelvoitteesta vapautetun toimijan, jonka pakkaamattomien luonnonmukaisten tuotteiden myynti liikevaihdoltaan ylittää 24 §:n 1 momentissa asetetun vuosittaisen euromäärän, on tehtävä ilmoitus valvontaviranomaiselle valvontajärjestelmään liittämiseksi. 29 § määrää luonnonmukaisen tuotannon rekisteriin merkittävistä tiedoista, jotka pykälä listaa tyhjentävästi toimijan, toimijaryhmän sekä sertifikaattivelvoitteesta vapautetun toimijan osalta. (L 1330/2021.)

Luonnonmukaisessa tuotannossa voidaan poiketa tietyissä tilanteissa, joista säädetään luvussa 4. Perusteena voi olla 33 § mukainen luonnonkatastrofin toteaminen ja poikkeukselliset tuotantosäännöt tai 34 §:n tilapäinen ainesosalupa. Luonnonkatastrofin ja poik-

keukselliset tuotantosäännöt toteaa Ruokavirasto, jos se täyttää luomuasetuksen 22 artiklan kuvauksen. Asiasta ilmoitetaan komission sähköisessä tietojärjestelmässä. Tilapäisellä ainesosaluvalla Ruokavirasto voi luomuasetuksen 25 artiklan mukaisesti myöntää toimijalle tilapäisesti luvan käyttää muita kuin luonnonmukaista alkuperää olevia ainesosia luonnonmukaisten jalostettujen elintarvikkeiden tuotannossa. Luonnonmukaisten alkoholijuomien osalta luomuasetuksen 25 artiklan mukaisen tilapäisesti luvan käyttää muita kuin luonnonmukaista alkuperää olevia ainesosia sallii Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja valvontavirasto. (L 1330/2021.)

Viidennessä ja viimeisessä luvussa käsitellään hallinnolliset pakkokeinot ja seuraamukset, joita voivat olla 37 § mukaan valvontajärjestelmään liitetyn toiminnan keskeyttäminen tai lopettaminen; 38 § mukainen luomuvalvonnan seuraamusmaksu; 39 § mukainen Internetsivuston sulkeminen sekä 40 §:n sallima uhkasakko. (L 1330/2021.)

Seuraamusmaksuksi voidaan määrätä 300 euron - 5 000 euron seuraamusmaksu, jos toimintaa harjoitetaan ilmoittautumatta ennen valvontaan liittymistä tai toiminta on sellaista, mitä ei ole mainittu sertifikaatissa. Seuraamusmaksu tulee myös sertifikaattivelvoitteesta vapautetulle, joka laiminlyö 24 §:n ilmoituksen tekemisen tai ei ilmoita 25 §:n toiminnassa tapahtuneista olennaisista muutoksista. Lisäksi tilanteena voi olla, että toimija tai toimijaryhmä käyttää luomuasetuksen 4. luvun merkintäsääntöjen vastaisia ilmaisuja. (L 1330/2021.)

Seuraamusmaksu on harkinnanvarainen, koska 37 § maksun suuruuteen vaikuttaa menettelyn laatu, vahingollisuus, suunnitelmallisuus ja toistuvuus. Maksu voidaan jättää määräämättä tai määrätä jopa maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä. (L 1330/2021.)

Seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle. Seuraamusmaksua ei saa määrätä luonnolliselle henkilölle, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa tai joka on samasta teosta tuomittu rangaistukseen. Eli kahta päällekkäistä rangaistusta ei voi olla. Jos seuraamusmaksu on määrätty luonnolliselle henkilölle, samasta teosta ei saa tuomita tuomioistuimessa ran-

gaistusta. Rike myös vanhenee vuodessa eli seuraamusmaksua ei saa määrätä sitä vanhemmista asioista. Seuraamusmaksu sen sijaan vanhenee viiden vuoden kuluttua maksun määräämispäivästä. Toinen tilanne, kun seuraamusmaksu raukeaa, on maksuvelvollisen luonnollisen henkilön kuolema. (L 1330/2021.)

Ruokavirasto voi sulkea kotisivut, jos on ilmeistä, että sen välityksellä myytävä luonnonmukainen tuote tai siitä annetut tiedot taikka toimijasta tai toimijaryhmästä annetut tiedot ovat sellaiset, että ne johtavat luonnonmukaisen tuotteen ostajaa olennaisesti harhaan taikka ovat muulla tavalla olennaisesti luonnonmukaisia tuotteita koskevan säännöksen vastaisia. Internetsivustosta on määrättävä suljettavaksi se osa, joka johdattaa luonnonmukaisen tuotteen ostajaa edellä mainitulla tavalla olennaisesti harhaan tai jossa tarjotaan myytäväksi luonnonmukaisia tuotteita koskevan säännöksen vastaisia tuotteita. Jos sivuston osan sulkeminen ei poista edellä mainittua harhaanjohtamista tai säännöksen vastaisuutta on tarvittaessa määrättävä suljettavaksi koko sivusto. (L 1330/2021.)

Uhkasakko on käytettävänä tehokeinona muiden sanktioiden ohella. Uhkasakosta säädetään uhkasakkolaissa 1113/1990. (L 1330/2021.)

5 Kyselytutkimus yritysten kokemuksista luomuvalvonnassa

Tämä opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona keväällä 2023 Arktiset aromit ry:lle, valtakunnalliselle luonnontuotealan toimialajärjestölle, joka toiminnallaan edistää luonnontuotteiden talteenottoa, jatkojalostusta ja käyttöä sekä parantaa tuotteiden laatua. Yhdistyksen ydintoimintaa ovat alaa tukevat hankkeet, verkostoituminen sekä viestintä. Arktiset aromit laativat myös menekkiä edistäviä oppaita, joilla suomalaisia luonnontuotteita tehdään tutuksi ulkomaalaisille kuluttajille vientimarkkinoilla.

Aihevalintaa ohjaavina tekijöinä vaikuttivat työn tärkeys toimeksiantajalle sekä ajankohtaisuus. Tälläkin hetkellä meneillä on useita hankkeita alan hyväksi. Yhtenä mainittakoon Luomua metsäluonnosta- hanke, jonka tavoitteena on lisätä luomukeruualueiden määrää viestinnän keinoin.

Tämän opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli esitellä luomukeruun keskeiset termit, sertifiointin menettelytavat ja kustannukset sekä kartoittaa yritysmaailman kokemuksia ja asenteita luomukeruusta, sen ohjeistuksesta ja valvonnasta kyselytutkimuksen avulla. Kyselyssä haluttiin myös selvittää konkreettisia kehittämisehdotuksia. Aineisto työtä varten hankittiin enimmäkseen keskeisten viranomaisten internet-lähteistä, joista löytyy tuorein ja virallinen tieto.

Kysely toteutettiin verkkokyselynä, joka lähetettiin Arktiset aromit ry:n välittämänä joulukuussa 2022. Kyselylomakkeen laati Simo Anttonen osana tätä opinnäytetyötä. Kysely kohdistettiin luomutuotteita tuotteita tuottaville ja jatkojalostaville yrityksille. Osa luomukeruuotteita jatkojalostavista yrityksistä jäivät kyselyn ulkopuolelle, sillä niitä ei saatu irrotettua luomuelintarvikkeita jatkojalostavien rekisteristä. Tiedot potentiaalisista vastaajista saatiin Ruokaviraston ylläpitämästä luomuvalvonnan rekisteristä. Rekisterissä on runsaat sata toimijaa, joille linkki kyselyyn lähetettiin. Verkkokyselyn kysymykset ovat tämän opinnäytetyön liitteessä 1. Työ toteutettiin kvantitatiivisen- ja kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin.

Kyselyn tulokset jäävät toimeksiantajalle. Tuloksien avulla toimeksiantaja saa selville tietoa luomukeruu- ja tuotannon ajantasaisesta tilanteesta, minkä perusteella toimia esimerkiksi luomukeruu- ja tuotannon lisäämisestä voidaan suunnitella. Toisaalta toivotaan paljastuvan pullonkauloja, jotka ovat esteenä menestymiselle ja kasvulle. Toimeksiantaja saa tuloksista esimerkiksi apuja luodessaan mahdollisuuksia verkostoitumiselle ja vaikuttamiselle esimerkiksi edunvalvonnassa. Lomakkeen lopussa oli mahdollisuus jättää myös yhteystiedot jatkotutkimuksia ja viestintää varten. Kyselyn antia ovat siis myös kiinnostuneiden luomutoimijoiden tavoittaminen.

5.1 Menetelmänä kvantitatiivinen- ja kvalitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivinen tutkimus on määrällistä tutkimusta, joka selvittää kysymyksiä lukumäärien ja prosentiosuuksien pohjalta. Tällaisen tutkimuksen piirteitä ovat riittävän suuri ja edustava otos. Lisäksi tiedot kerätään valmiiksi etukäteen laadituilla eli strukturoiduilla lomakkeilla, joissa vastausvaihtoehdot tarjotaan valmiiksi. Kun kysely on toteutettu, tulokset on mahdollista koostaa visuaaliseen muotoon esimerkiksi taulukoiksi tai kuvioiksi. Myös ilmaisu suurein kuuluu vaihtoehtoisesti tähän tutkimusmenetelmään. Kvantitatiivinen tutkimus on omiaan kartoittamaan vallitsevaa tilannetta, mutta ongelmaksi nousee se, että syyt tilanteen takana voivat jäädä selvittämättä. Toisena vaihtoehtona voidaan käyttää kvalitatiivista tutkimusta, joka on laadullista tutkimusta. Tämä menetelmä pukee ilmiön sanoiksi. Nämä kaksi keinoa tutkia ilmiötä eivät sulje toisiaan pois. (Heikkilä 2008, 16.)

Tutkimukseen tarvittavat tiedot voidaan hankkia valmiista rekisteristä tai kerätä itse. Itse kerättävissä aineistoissa täytyy päättää kohderyhmä sekä sopiva tiedonkeruumenetelmä keinovalikoimasta. Tietoja voidaan kerätä postikyselyllä, haastattelemalla, informoidulla kyselyllä, verkkokyselyllä, survey-tutkimuksella tai havainnoimalla. (Heikkilä 2008, 18-19.)

Tapoihin kerätä tietoa liittyy erilaiset hyödyt tai haitat. Toisaalta myös tutkimuksen luonne, tavoite, aikataulu ja budjetti karsivat vaihtoehtoisia toteutustapoja. (Heikkilä 2008, 19.) Tämän tutkimuksen tiedonkeruu toteutetaan ainoastaan verkkokyselyllä. Syy muiden tiedonkeruu keinojen kuten puhelinhaastattelun hyödyntämättä jättämiseen on

Ruokaviraston tietosuojaja. Heikkilä (2008) mukaan erilaisten toteutusten hyvät puolet ovat ennen kaikkea vastausten saannin nopeus ja pieni haastattelijoiden tarve. Verkko-kyselyissä hyvää on pitkän kyselylomakkeen käyttömahdollisuus, vaikkakin vastausten määrä vähenee pituuden lisääntyessä. Lisäksi vastauksia voidaan saada arkaluontoisiin kysymyksiin ja hyödyntää oheismateriaalia. Puhelimen hyötyjä leimaavat vastausten tarkkuus ja pienempi väärinkäsitysten mahdollisuus. Toisaalta tiedetään, kenen kanssa keskustellaan ja pystytään tekemään hieman lisähavaintoja tilanteesta. Ongelmia sen sijaan ovat esimerkiksi verkkokyselyissä vastaamattomuus avoimiin kysymyksiin, vastausten tarkkuus, lisähavaintojen tekemahdollisuuden puuttuminen sekä väärinkäsitysten mahdollisuus ja se, ettei tiedetä vastanneita. Lisäksi jos kysely on pitkä, kasvaa myös vastauskato. Puhelinhaastatteluiden pulmia ovat myös pitkäksi venyvät haastattelut. Ne saisivatkin kestää enintään noin 15–20 minuuttia. Puhelimessa ei voi keskustella kovin arkaluontoisista asioista eikä mahdollisuutta oheismateriaaliinakaan juuri ole. (Heikkilä 2008, 20.)

5.2 Tutkimuksen kulmakivet: Validiteetti & reliabiliteetti

Mittauksen luotettavuuteen ja laatuun vaikuttavat sisällölliset, tilastolliset, kulttuuriset, kielelliset ja tekniset seikat. Siksi laadukas mittaus edellyttääkin usean asiantuntijan näkemystä. Parasta olisikin, että kysymysten muotoilu ja konstit tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi pohdittaisi etukäteen. Kyselyn toteutus on ainutlaatuista, koska se tapahtuu vain kerran. Mikäli jokin osio menee pieleen, on niitä vaikea korjata jälkiviisaudella. (Vehkalahti 2008, 40.)

Heikkilä (2008) esittää hyvän tutkimuksen piirteet, joista keskeisimpiä ovat validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti tarkoittaa asioiden oikeellisuutta. Toisin sanoen validissa tutkimuksessa on tutkittu juuri oikeita asioita. Tutkimuslomaketta suunnitellessa tulee punnita kysymysten tarpeellisuutta ja niiden tuomaa informaatioarvoa. Validiutta edistetään perusjoukon tarkalla määrittelyllä, edustavalla otoksella sekä hyvällä vastausprosentilla. Reliabiliteetti sen sijaan on tulosten tarkkuutta. Tällöin tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia. Sattumanvaraisuudeksi katsotaan esimerkiksi pieni otoskoko. Syitä pieneen otoskeroon voi olla esimerkiksi kato (nonresponse). Toinen moka voi olla kohderyhmän

vinous, jolloin otos ei edusta koko perusjoukkoa. Tällöin syyllistytään siihen, että perusjoukosta otetaan vastaajia osasta ryhmistä. Todellisuudessa vastaajia tulisi saada kaikista ryhmistä, jotta vinouma pienenee. Muita Heikkilän nostamia hyvän tutkimuksen piirteitä ovat objektiivisuus, tehokkuus, hyödyllisyys, avoimuus sekä tietosuoja. Objektiivisuus tarkoittaa, ettei kyselyssä johdatella vastaajia ja asioista raportoidaan puolueettomasti. Tutkimuksen tehokkuutta ovat sopivat menetelmät, joilla on saatu edustava määrä vastauksia kohtuullisin resurssein. Avoimuus tuo tutkimuksen tarkoituksen ja tietojen käyttötarkoituksen tutkittaville. Hyödyllinen tutkimus tuo esiin uutta tietoa, joka on myös mahdollisimman monipuolisesti käyttökelpoista. Avoimuutta on myös se, että tutkimuksen tuloksia ei kaunistella toimeksiantajalle mieluisaksi vaan tuodaan tosiasiat julki. Lisäksi ollaan avoimia tutkimuksessa käytetyistä menetelmistä ja niihin liittyvistä mahdollisista epäkohdista. Tietosuojan noudattaminen vaatii tutkituilta saatujen tietojen esittämistä muodossa, josta ei ole mahdollista tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Tietoja ei myöskään luovuteta ulkopuolisille. (Heikkilä 2008, 29–32.)

5.3 Kysymysten suunnittelu

Kysymysten muotoilun ohella, myös saatekirjeen suunnittelu on olennainen osa kyselyä. Näkemyksiään kysymysten suunnittelussa antoivat toimeksiantajan ohella myös luomun erikoistunut asiantuntija. Linkki kyselyyn annettiin myös yhdelle testiryhmälle koekäyttöön, jotta saataisi tietää vastaajien näkökulma ennen kyselyn virallista liikkeelle laskua. Näin pyritään mahdollistamaan tutkimuksen hyödyllisyys sekä karsimaan turhat kysymykset, jotta vastauskato pienenee. Tutkimuksen rajaus on selkeä: luomu keruutuotteita tuottavat ja jatkojalostavat toimijat. Kysymykset on jaettu teemoihin. Verkkokyselyn kysymykset ovat tämän opinnäytetyön liitteessä 1.

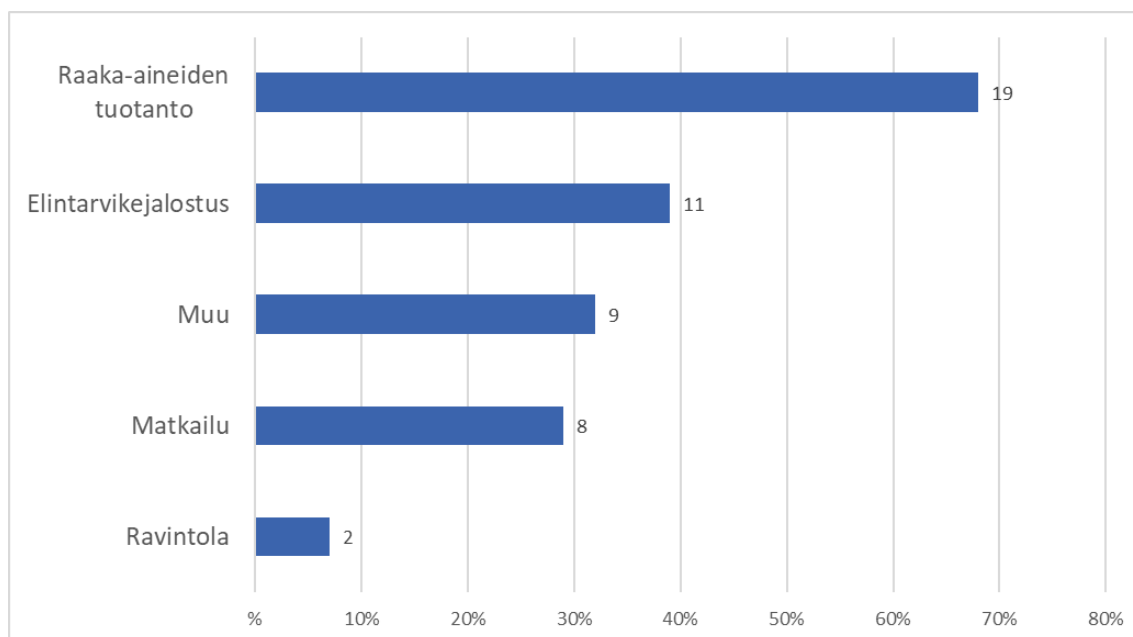
6 Tulokset

Tässä luvussa esitellään kyselystä saadut tulokset. Ensimmäisenä esitellään taustatiedot, jonka lisäksi avataan yritysten käyttöä sekä toiveita keruutuotteiden osalta, kokemuksia luomuvalvonnasta, lainsäädännöstä ja neuvonnasta. Tilaa jätetään myös vapaalle sanalle, jolla on mahdollisuus täydentää edellisiä kysymyksiä tai tuoda muuta kertomisen arvoista ilmi.

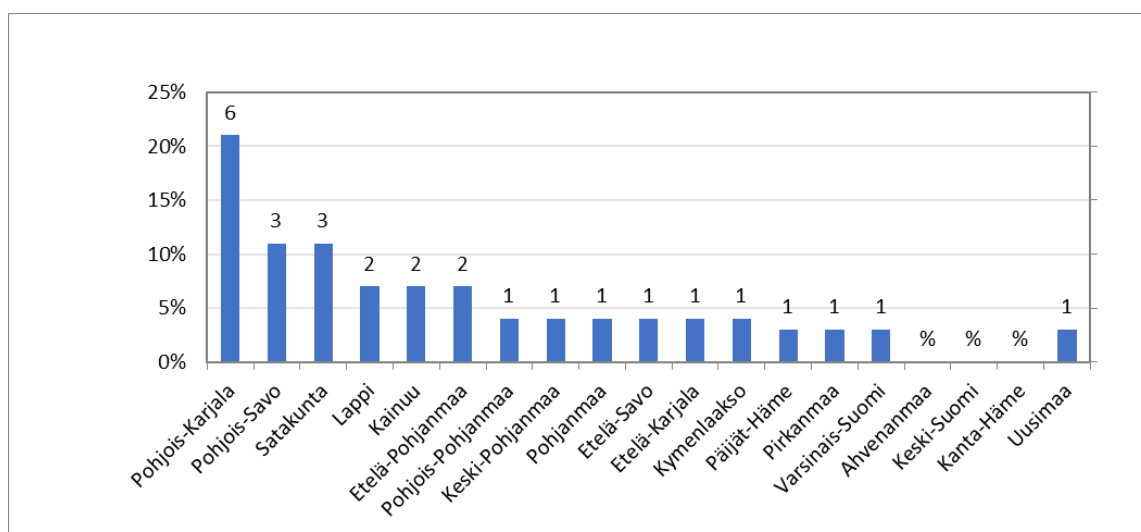
6.1 Yritysten taustatiedot

Ensimmäiset kyselyn kysymykset kartoittivat vastanneiden taustatietoja. Näiden perusteella voidaan todeta, että yritykset tai toimijat ovat todellisia eikä samasta yrityksestä ole vastattu useaan kertaan. Kerättyjä taustatietoja olivat yrityksen nimi, toimiala, sijainti, tuotteet, yrityksen koko sekä työllistävät vaikutukset. Kaikkiaan vastauksia kertyi 28 kappaletta.

Monet alan yritykset toimivat useammalla toimialalla. Vastanneista 19 (68%) edustivat raaka-aineiden tuotantoa, 11 (39 %) elintarvikkeiden jalostusta ja kahdeksan (29 %) matkailua. Ravintolatoimintaa oli vain kahdella (7%) vastaajista. Muita edustaneita toimialoja olivat maa- ja metsätalous, luomumetsämarjojen osto- ja välitys, keruutoiminta, metsänhoidon neuvontapalvelut, kurssitoiminta ja hyvinvointipalvelut sekä hunajantuotanto. Eniten vastauksia saatiin Pohjois-Karjalasta kuusi (21%), Pohjois-Savosta kolme (11%) ja Satakunnasta kolme (11%). Loput vastaukset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti kaikkiin maakuntiin noin 3-7 prosentin osuudella Ahvenanmaata, Keski-Suomea ja Kanta-Hämettä lukuun ottamatta.

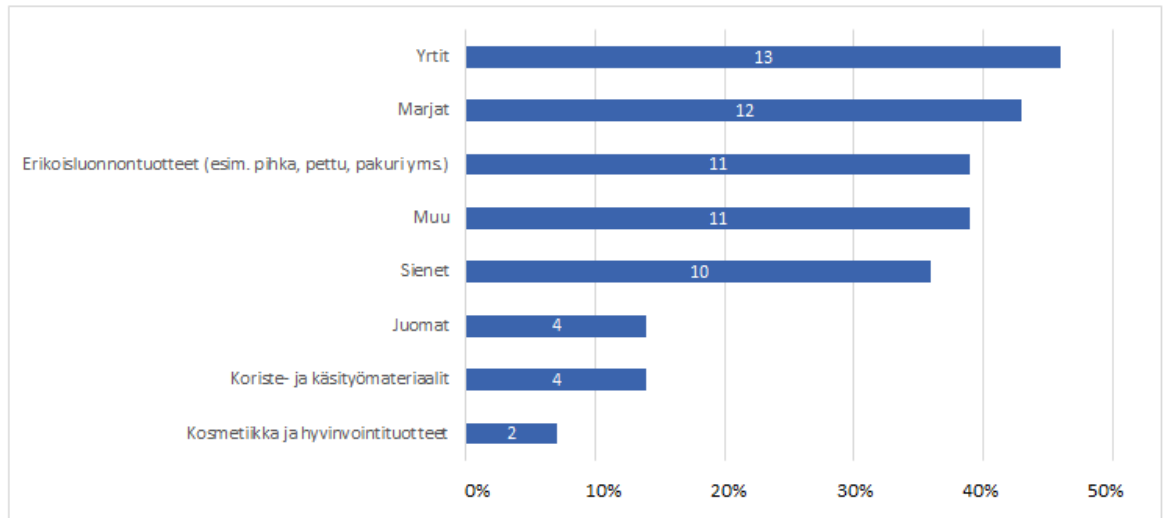

Kuva 4. Vastanneiden yritysten toimiala(t) (n=28)

Kuva 5. Vastanneiden yritysten sijainti maakunnittain. (n=28)

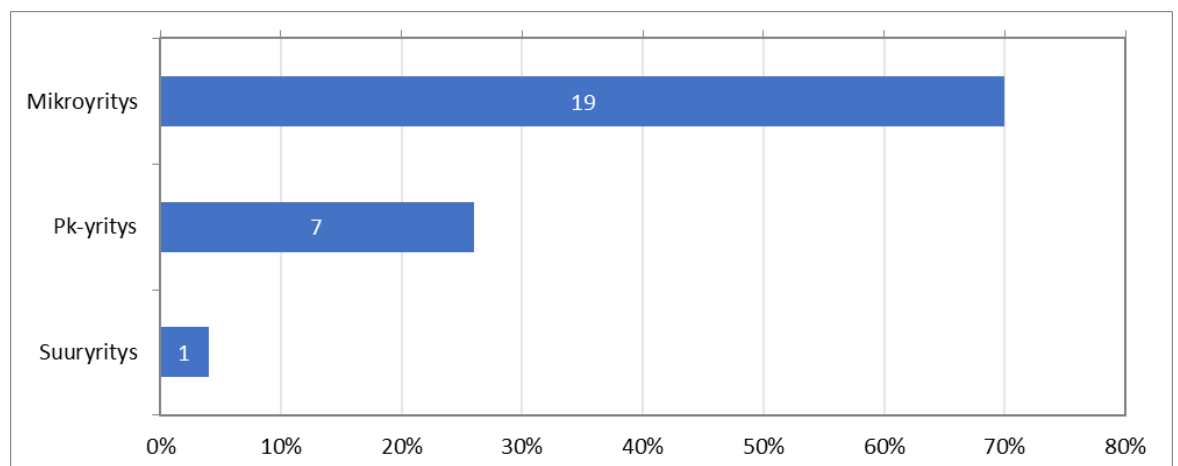
Raaka-aineista eniten tuotettiin tai käytettiin marjoja, sieniä, yrttejä sekä erikoisluonnontuotteita. Erikoisluonnontuotteina vastaajat mainitsivat männynkuoren, mahlan ja paku-rin. Pienemmillä osuuksilla tuotannosta mukana olivat juomat, kosmetiikka- ja hyvinvoin-tituotteet sekä koriste- ja käsityömateriaalit. Lisäksi mukana oli luomuhunajan tuottajia ja ravintolan tarpeisiin aineksia tuottavia. Raaka-aineita hyödynnettiin yrityksissä moni-puolisesti. Vain harva erikoistuu yhteen raaka-aineeseen.

Kuva 6. Raaka-aineet, joita yritykset tuottavat tai käyttävät. (n=28)

Suosituimmat raaka-aineet olivat perinteisten marjojen, yrttien ja sienten ohella myös erikoisluonnontuotteet.

Yritysten koon osalta vastanneista 19 (70%) oli mikroyrityksiä, 7 (26 %) Pk-yrityksiä ja vain yksi (4%) suuryrityksiä. Työllistävien vaikutusten näkökulmasta yritykset työllistivät keskimäärin 1,9 henkilötyövuotta. Vastauksissa nousivat esiin myös ostopalveluiden hyödyntäminen sekä oman työn osuus.

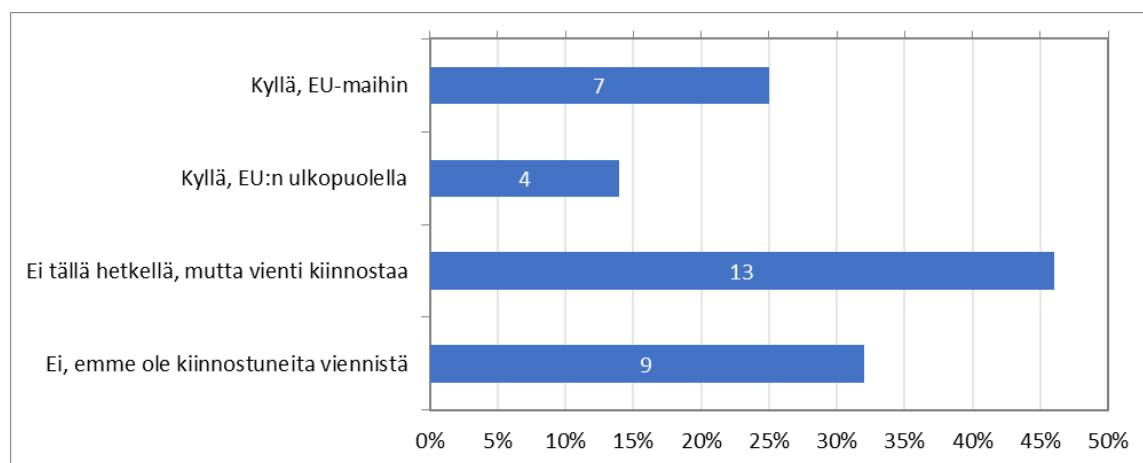
Kuva 7. Vastanneiden yritysten koko. (n=27)

Aineiston yritysten vuosittainen liikevaihto luonnollisesti vaihteli, muutamasta tuhannesta eurosta maksimi liikevaihtoon yli 7 miljoonaan euroon saakka. Liikevaihtojen keskiarvo oli noin 2 147 000 euroa.

Monet yritykset omasivat myös tavanomaista tuotantoa, mikä selittää isoa liikevaihtoa. Yleisesti ottaen luomun osuus liikevaihdosta jäi suhteellisen pieneksi enemmistöllä. Maksimiarvo luomun osuudelle liikevaihdosta ylsi lähes 50 prosenttiin, mutta keskiarvo oli enää vain reilut 17 prosenttia koko liikevaihdosta. Vastaajista useampi jäi kuitenkin alle keskiarvon. Isoimmat liikevaihdot tulivat Lapista, Pohjois- ja Etelä-Savosta, Pohjois- ja Etelä-Karjalasta ja Pohjanmaalta.

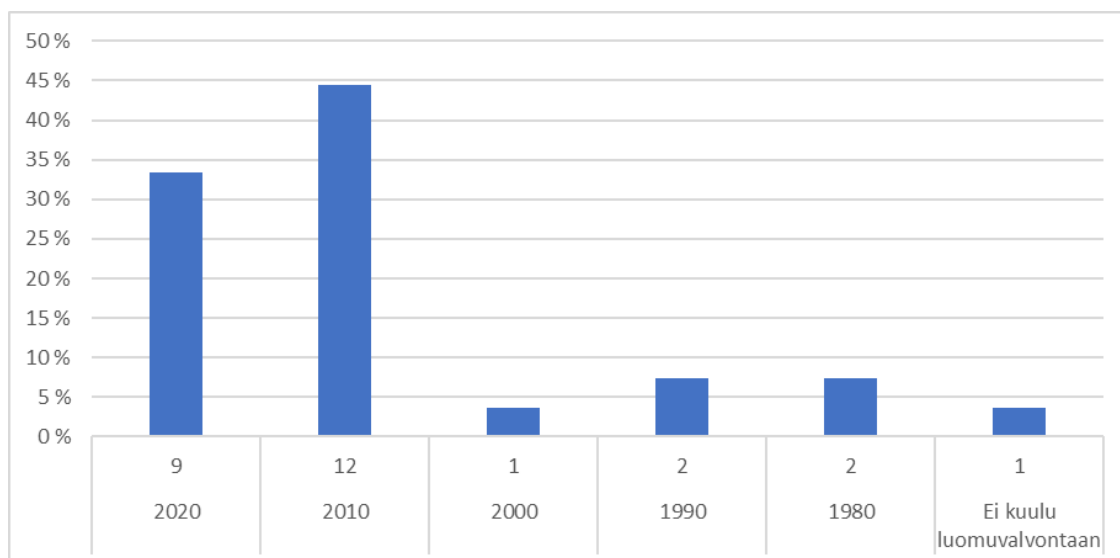
Vientiä vastanneilla yrityksillä EU-maihin on neljänneksellä yrityksistä ja EU:n ulkopuolista vientiä 14 prosentilla. Lähes puolella yrityksistä ei kuitenkaan ollut vientiä, mutta kiinnostusta vientiin löytyisi. Noin kolmannes yrittäjistä ei sen sijaan kokenut vientiä ajankohtaiseksi.

Taustatiedoista voidaan tulkita, että vienti kiinnostaa sekä isompia että pienempiä tekijöitä. Kiinnostuneita löytyy liikevaihtoa tarkastelemalla haitarilla 15 000–3 000 000 euron välillä. Kiinnostusta on melko tasaisesti kaikkien toimialojen ja maakuntien välillä. Useat kiinnostuneista toimivat kuitenkin erikoisluonnontuotteiden parissa perinteisten marjojen, sienien ja yrttien ohella.

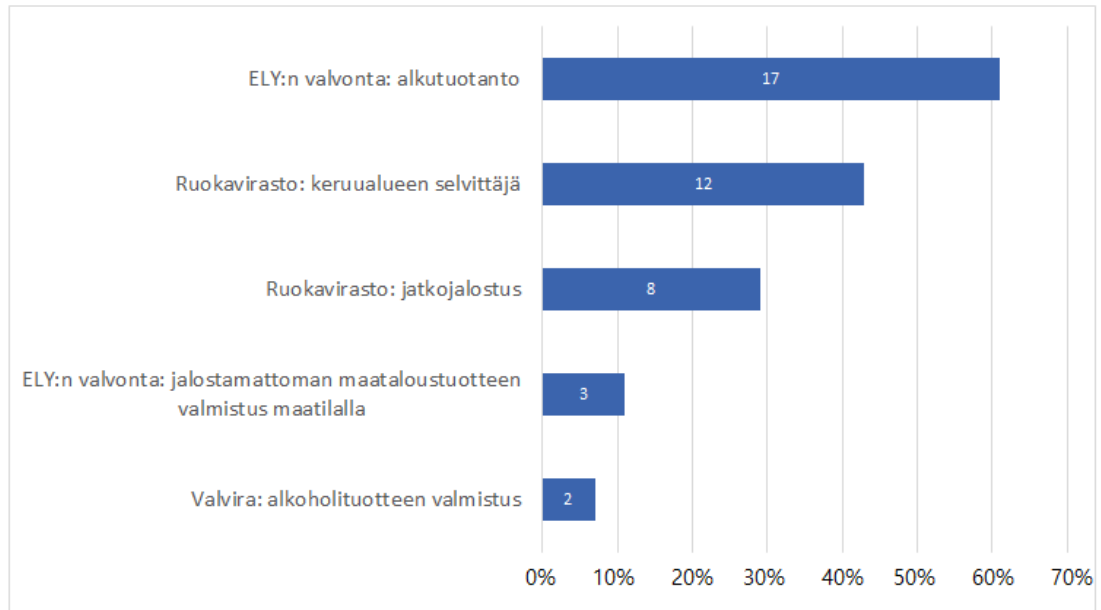
Kuva 8. Yritysten harjoittama vienti. (n=28)

Itse luomuvalvontaan liittyminen on vastanneiden kesken vielä tuore ilmiö. Suurin osa vastanneista on liittynyt luomuun sekä luomuvalvontaan 2010-luvulla tai myöhemmin. Luomuvalvontaan 2020-luvulla liittyneiden osuus oli yhdeksän (33 %) ja 2010-luvulla liittyneiden 12 (45 %). 2000-luvulla valvontaan on liittynyt vain yksi (4 %) ja 1980- ja 1990-luvulla liittyneiden yhteinen osuus oli yhteensä neljä (14 %). Luomuvalvontaan kuulumattomia toimijoita oli joukossa yksi.

Kuva 9. Yritysten liittymisajankohta luomuvalvontaan. (n=27)

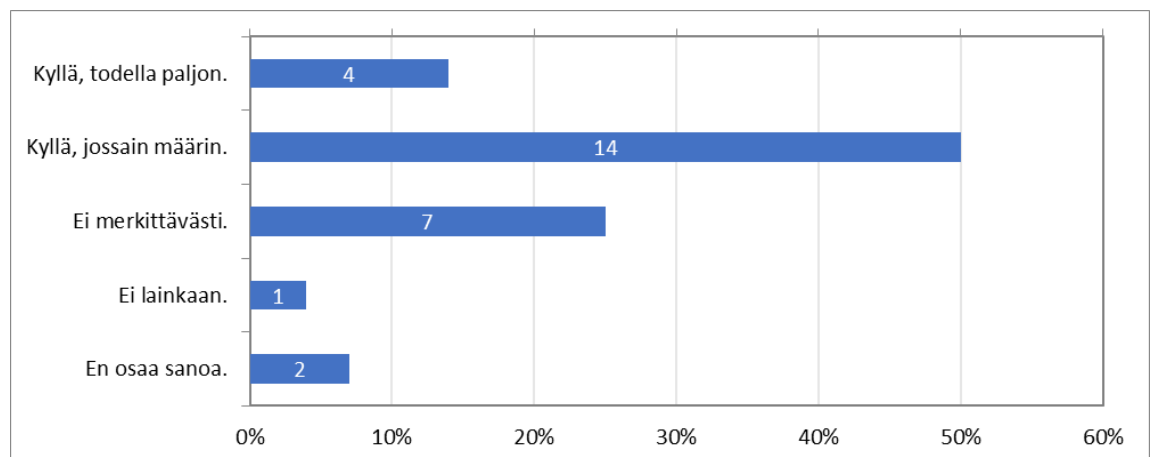
Karkeasti luomuvalvonta jaetaan kolmelle viranomaiselle: Ely-keskukselle, Ruokavirastolle sekä Valviralle. Vastauksista kuitenkin ilmenee myös päällekkäisyyksiä eli sama vastaaja saattaa kuulua useamman valvonnan piiriin. Vastaajista eniten, 17 (61 %) kuului Ely:n valvonnassa olevaan alkutuotantoon. Lisäksi toiseen ELY:n vastuulla olevaan valvontaan eli jalostamattoman maataloustuotteen valmistus maatilalla (aiemmin alhaisen jalostusasteen tuotanto) kuului kolme (11 %) vastaajista. Ruokaviraston piirissä ovat nykyisin jatkojalostajat sekä keruualueiden selvittäjät. Jatkojalostuksen valvontaan kuului vastaajista kahdeksan (29 %) sekä keruualueen selvittäjiin 12 (43 %). Valvira valvoo alkoholi- tuotteiden valmistusta. Tähän valvontaan kuului vastaajista kaksi (7 %).

Kuva 10. Mihin luomuvalvontaan yrityksenne kuuluu? (n=28)

6.2 Lisäarvoa tuotteille luomusta: keskeiset raaka-aineet ja toiveet luomuaineksille

Kokemukset luomun tuomasta lisäarvosta vaihtelivat, vaikka puolet vastaajista kokivat luomun tuovan lisäarvoa tuotteilleen ainakin jossain määrin. Todella merkittäväksi luomun koki neljä (14 %) vastaajista. Neljänneksellä vastaajista luomun tuomaa lisäarvoa ei ollut merkittävästi. Yksi koki jääneensä ilman lisäarvoa ja loput vastaajista eivät osanneet sanoa.

Kuva 11. Onko luomu tuonut yrityksenne tuotteille lisäarvoa? (n=28)

Yrittäjistä 21 jakoi esimerkit tämänhetkisistä luomukeruuotteista, joita yritykset hyödyntävät tai tuottavat. Heistä 16 eli merkittävä osa tuottaa tai hyödyntää keruuotteena puuta tavalla tai toisella. Vastaajat kertoivat männystä saavansa kuorta, mutta myös kerkkää. Männyn kuorta käsiteltiin sekä tuoreena, kuivattuna että pakastettuna. Tavallisempaa oli kuusenkerkkä ja erikoisuutena kuusen pihka. Kerkkä oli joko pakastettua, kuivatua tai tuoretta. Muita puusta saatavia aineksia olivat lehdet sekä mahla, mutta myös puun koristekäyttö havuina. Puu toimii myös kasvualustana pakurille, jota kerrottiin ympäröivän puun runkoihin sekä kantoihin.

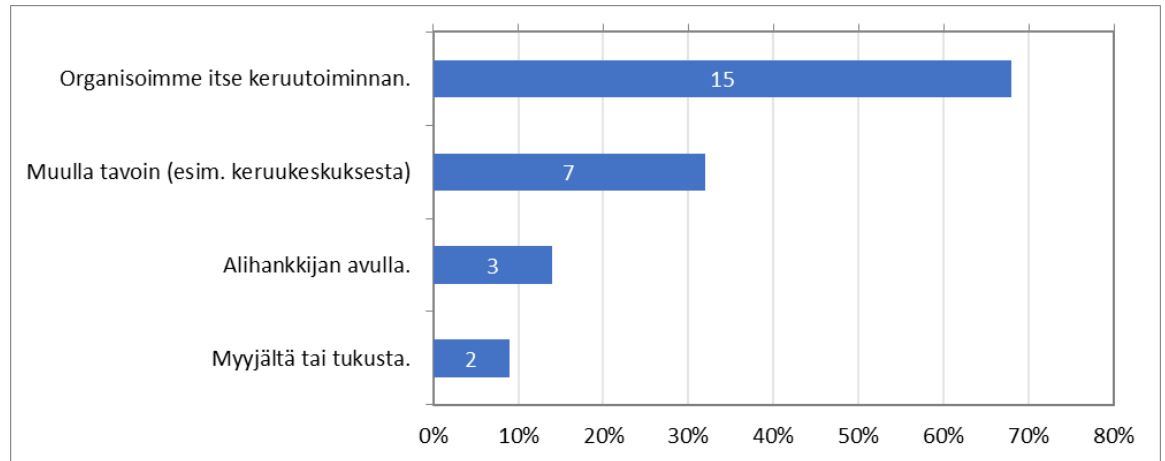
Marjoja tuotettiin tai hyödynnettiin tuoreena, mutta myös kuivattuna, hilloina ja hyytelöinä. Marjojen lisäksi lehdet ovat käytettävää ainesta, joista mainittiin muun muassa vadelman ja lakan lehdet. Yrttejä sekä muita kasveja hyödynnettiin kuivattuna ja sekoitettuna tuotteina mm. yrttiteenä ja viherjauheena tai makusiirapiksi keitettynä. Nokkosen ja sen siementen ohella kerättiin myös jäkäliä ja varpuvartisia tuotteita kuten kanervaa. Kaksi vastaajaa kertoi hyödyntävänsä muiden tuotteiden ohella myös sieniä.

Käytettyjen ainesten määrät vaihtelivat reilusti, sillä pienimmät toimijat puhuivat kilojen sijaan grammoista. Suurimmat luvut raaka-aineesta riippuen olivat satoina tai jopa tuhansina kiloina. Eniten kiloja liikkui kerkkä ja puunkuori markkinoilla, missä kerkkää yksittäisellä toimijalla saattoi liikkua jopa 1000–4000 kiloa hehtaaria kohden. Tarkemmat yksityiskohdat raaka-aineista löytyvät liitteestä 2.

Kysyttäessä toiveita hyödynnettävistä keruuotteista esille vastauksista eniten nousivat pakuri, kuusenkerkkä sekä villiyrteet. Pakuria haluttiin hyödyntää koivunrunkoihin ympäryksinä, mutta myös pakasteena. Villiyrtejä toivottiin salaatteihin ja teen valmistukseen. Esille nousi myös toive, että nämä terveysvaikuttiset tuotteet olisivat helposti käytettävissä muodossa. Toivotut raaka-aine määrät olivat 1000–8000 kiloa.

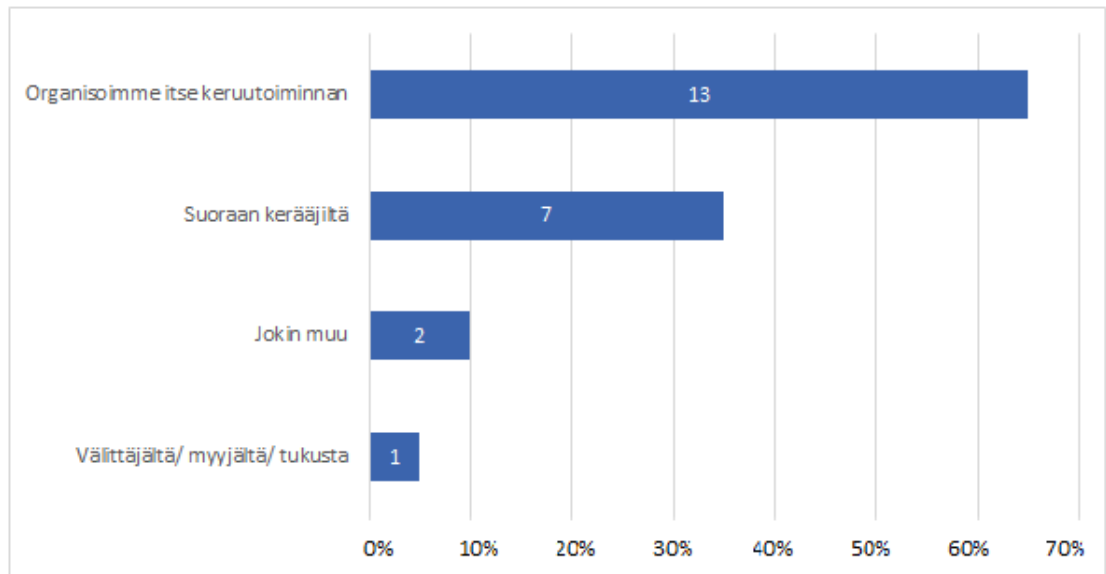
Tällä hetkellä eniten luomusertifioituja keruuotteita hankkii keruutoiminnan omatoimisella organisoinnilla 15 (68 %). Alihankintaa, myyjältä tai tukusta ostamista hyödynsi viisi (23 %). Vastaajista seitsemän (32 %) kertoi myös hankkivansa raaka-aineita muilla tavoin.

Ylivoimaisesti eniten tähän vastanneilla korostui oma työpanos. Myös ns. puskaradio ohjaa raaka-ainemarkkinoille, jossa sana kiertää ulkomaalaisten kerääjien keskuudessa mahdollisista ostajista.

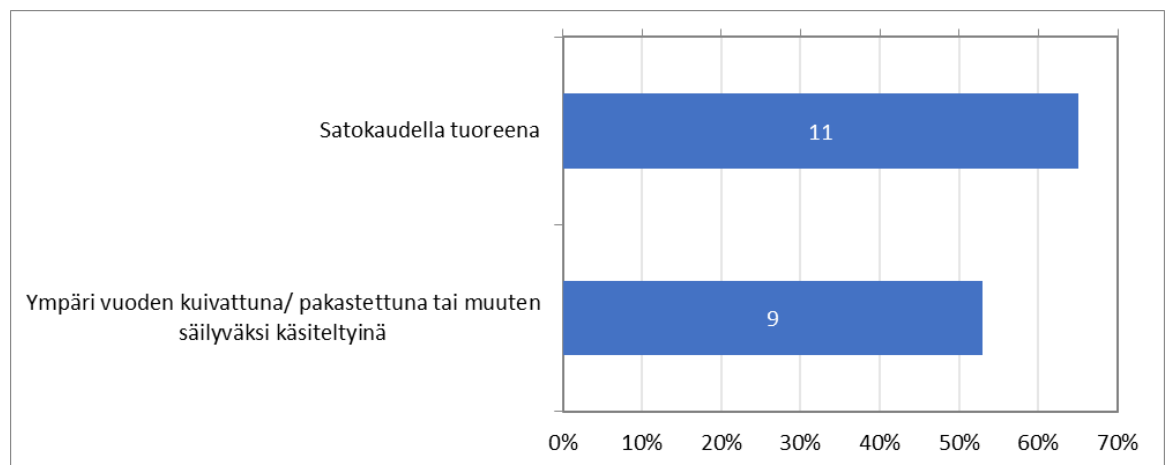
Kuva 12. Mistä hankitte tällä hetkellä luomusertifioituja keruutuotteita? (n=27)

Mieluisimmaksi väyläksi hankkia raaka-aineita 13 (65 %) vastasi keruutoiminnan organisoimisen itse, mikä lähentelee hyvin pitkälti vastaajien nykyistäkin tapaa hankkia raaka-aineita. Toiseksi toivotuin vaihtoehto oli raaka-aineiden ostaminen suoraan kerääjiltä. Välittäjien, myyjien tai tukun kautta raaka-aineita haluaisi hankkia vastaajista yksi (5 %). Omaa tuotantoa mieluisampana piti kaksi (10 %). Luvuista voidaan päätellä ainakin, että nykyinen tapa organisoida keruutoiminta koetaan mieluisaksi. Toisaalta raaka-aineita haluttaisi ostaa suoraan kerääjiltä enemmän ja vähemmän välittäjien kautta. Mieluiten raaka-aineita haluttaisi satokaudella tuoreena, mutta yli puolet valitsivat myös toisena vaihtoehtona ympäri vuoden kuivattuna, pakastettuna tai muuten säilyväksi käsiteltyinä saatavat vaihtoehdot.

Kuva 13. Mistä mieluiten hankkisitte luomusertifioituja raaka-aineita? (n=23)

Yritykset mieluiten hankkisivat luomusertifioituja raaka-aineita organisoimalla keruutoiminnan tai suoraan kerääjiltä.

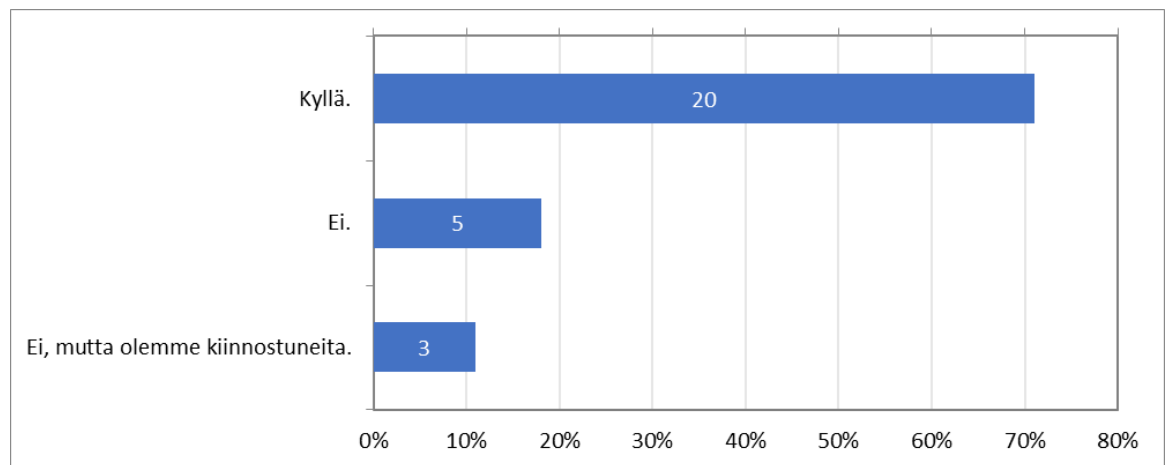

Kuva 14. Milloin yrityksenne haluaa ostaa luomusertifioituja keruutuotteita? (n=20)

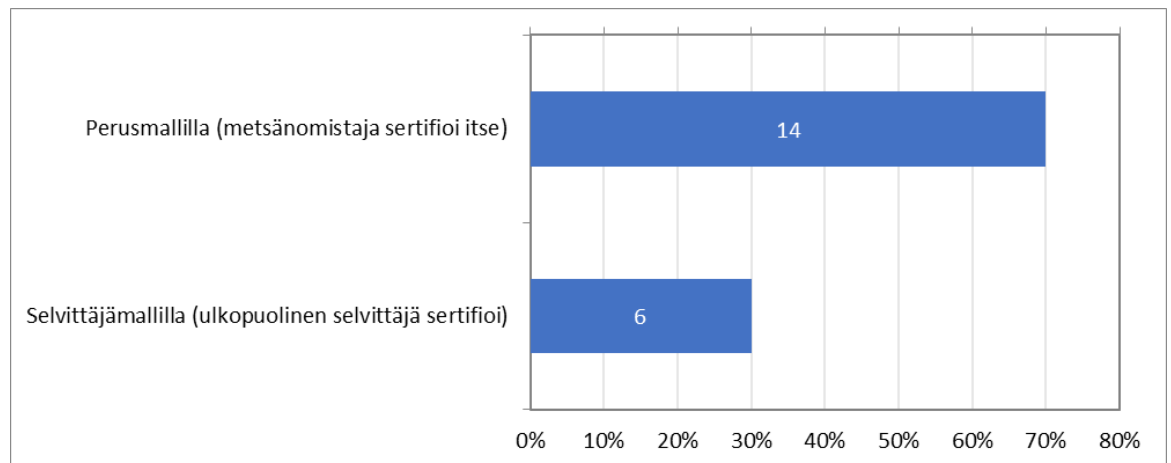
Keruutuotteita halutaan ympäri vuoden, mutta ennen kaikkea satokaudella tuoreena.

6.3 Luomusertifiointin hyödyt ja haasteet

Luonnonalueiden luomusertifiointiin liittyvää kokemusta omaisi 20 (71 %), minkä lisäksi kiinnostusta metsien sertifiointiin oli kolmella (11 %) vastaajista. Kokemusta metsien sertifiointista ei ollut viidellä (18 %) vastaajista. Keruualueita sertifioineista vastaajista eniten oli sertifioinut keruualueita perusmallilla eli metsänomistajan omasta toimesta. Loput 30 prosenttia oli käyttänyt selvittäjämallia, jossa ulkopuolinen selvittäjä sertifioi keruualueen.

Kuva 15. Onko yrityksenne sertifioinut keruualueita? (n=28)

Kuva 16. Millä tavalla olette sertifioineet keruualueita? (n=20)

Eniten keruualueita sertifioidaan perusmallilla. Taustatietojen perusteella tyypillinen perusmallilla sertifioija on usein toiminimellä toimiva pienemmän liikevaihdon omaava yri-

tys. Selvittäjämallia hyödyntävät monet aineiston isoimpien liikevaihtojen omaavat yritykset. Myös sijainnin perusteella ainakin Satakunnassa, Pohjanmaalla, Pohjois- sekä Etelä-Pohjanmaalla toimivat yritykset näyttäisivät hyödyntävän selvittäjämallia eniten.

Metsää sertifiointien mielestä sertifiointin suurimpia hyötyjä olivat tuotteiden tai matkailupalveluiden brändin vahvistuminen. Yksi keino vahvistaa tätä on muun muassa oikeus luomumerkkiin. Raaka-aineiden tuotannossa luomu mahdollistaa paremman hinnan hyödykkeille. Muutamissa vastauksissa metsän sertifiointin hyötyjä ajateltiin investointina tulevaisuuteen esimerkiksi pakurin kasvatuksen osalta. Toisaalta vastaajat kertoivat markkinoiden ja kilpailun asettamista vaatimuksista, jotka ovat keruutuotteiden kohdalla lähes elinehto. Lisäksi esiin nousivat myös henkilökohtaiset arvot kuten omien metsien hyödyntäminen sekä raaka-aineiden tuottaminen paikallisille yrityksille. Sertifiointin hyötyihin on kuulunut myös selvittäjämallin mahdollistama helppous. Selvittäjä on ollut luomervalvonnassa ja maanomistajien (jotka ovat tässä tapauksessa itse kerääjiä) ei ole tarvinnut liittyä jokaisen valvontaan ja maksaa tarkastusmaksuja.

Haasteita metsien sertifiointissa ovat aiheuttaneet ensisijaisesti byrokratiaan kuuluvat lomakkeet sekä ohjeiden tulkitseminen käytännössä. Byrokratia on turhan tarkkaa tai monen vastaajan mukaan sen määrä on kasvanut. Yksi esimerkki haasteista on erään vastaajan tilanne, jossa jokainen metsäkuvio täytyi erikseen hyväksyttää. Myöskään luomuketju ei ole kerännyt ylistystä. Muita seikkoja olivat valvontaan liittyvät paperityöt, joita pidetään pienimuotoisessa toiminnassa suhteellisen työläinä sekä valvonnan kustannuksia suurina suhteessa myyntimääriin. Myös lomakkeiden sopimattomuus keruutuotantoon mainittiin. Osalle vastaajista ei ollut asioissa isompia haasteita tai niissä korostuivat toiminnan alussa koetut haasteet lomakkeiden täyttämässä. Kun toiminta oli saatu alulle, kaikki pyöri tutulla paletilla.

Haasteita avattiin myös selvittäjän näkökulmasta. Selvittäjillä saattaa olla asiakkaina kymmeniä kerääjiä eli maanomistajia, joiden maista he ovat tehneet selvityksen: "Ala ei ole niin tuottoisa, että luomukeruusta aiheutuvat tarkastuskustannukset voisi nostaa monikymmenkertaiseksi. Jako jokamiehen oikeudella tapahtuvaan keräämiseen ja muuhun keräämiseen ei tuota oikeutta pienille toimijoille. Jos maanomistaja itse on kerääjä, hänellä on lupa itseltään automaattisesti. Tämä tulisi sisällyttää erityistapauksena niin, että selvittäjä voisi nämä tilat selvittää, eikä jokaisen tarvitsisi liittyä luomervalvontaan. Pitäisi

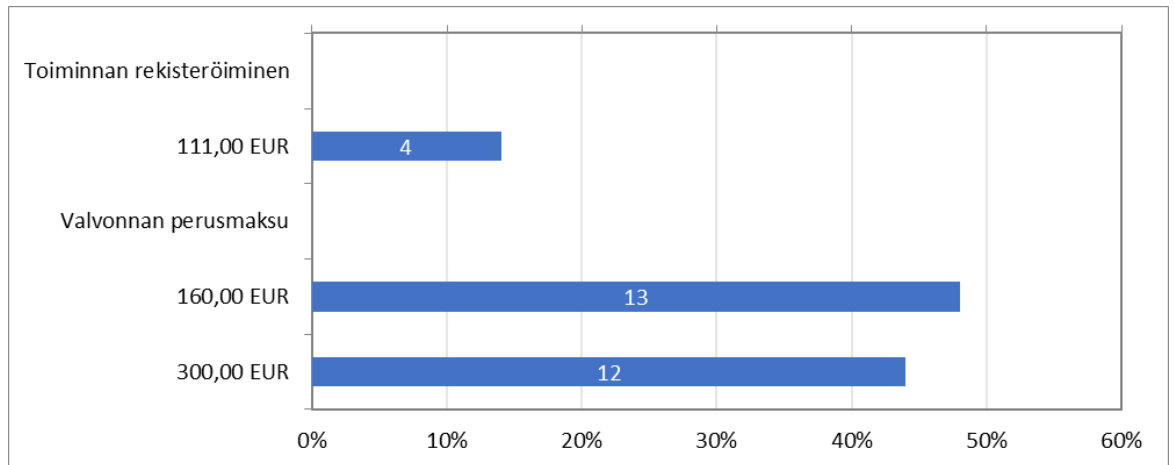
riittää, että näiden alueiden luomustatuksen selvittäjä kuuluu luomuvalvontaan”, eräs vastaaja toteaa. Vastaajan mukaan nykymallilla pienimuotoinen yritystoiminta luomuna tulee loppumaan ja se ei ole Suomen etu, koska täällä miltei kaikki metsämaat olisivat helposti sertifioitavissa. Turha byrokratia panee sitkeimmätkin jo harkitsemaan lopettamista. Selvittäjämallin mahdollistaminen on myös osalle yrittäjistä edelleen tarpeellinen palvelu. Byrokratian aiheuttamien pulmien ohella huolena olikin uhka siitä, että selvittäjämallilla ei voisi enää toimia. Jos näin käy, niin uusien alueiden saaminen hankaloituu.

6.4 Luomuvalvonnan kustannukset

Luomuvalvontaan liittyessä maksetaan kertaluontoinen rekisteröitymismaksu, jonka suuruus on 111,00 euroa. Lisäksi maksetaan valvonnan perusmaksu sekä itse tarkastusmaksu, joka määräytyy tarkastuksen keston mukaisesti. Perusmaksu sekä tarkastusmaksu maksetaan vuosittain. Tässä avataan hieman valvonnan kustannuksia, joita vastaajamme kertoivat luomuvalvonnasta koituneen.

Uusia tulokkaita valvontaan on ollut vastaajista neljä (14 %), koska he ovat maksaneet myös toiminnan rekisteröimiseen liittyvän maksun. Toiminnan rekisteröinnin ohella maksetaan myös perusmaksu sekä tarkastusmaksu jo ensimmäisenä vuotena. Valvonnan perusmaksun suuruuteen vaikuttaa riskien suuruus. Perusmaksu on 300,00 euroa tai vähäisen riskin toiminnassa 160,00 euroa. Vastaajista 13 (48 %) kertoi perusmaksunsa olleen viimeisimmällä tilikaudella 160,00 euroa, kun taas 12 (44 prosentilla) perusmaksu oli 300,00 euroa.

Taustatietojen perusteella yhdistäviä tekijöitä isomman perusmaksun maksavien yritysten välillä olivat esimerkiksi raaka-aineet, joiden parissa yritykset työskentelevät. Tällaisia tuotteita näyttäisivät olevan erikoisluonnontuotteet kuten mahla, pakuri, puunkuori sekä marjojen tai sienten välitys. Merkille pantavaa on myös tyypillisesti isommat liikevaihdot, jotka viestivät toiminnan mittakaavasta.

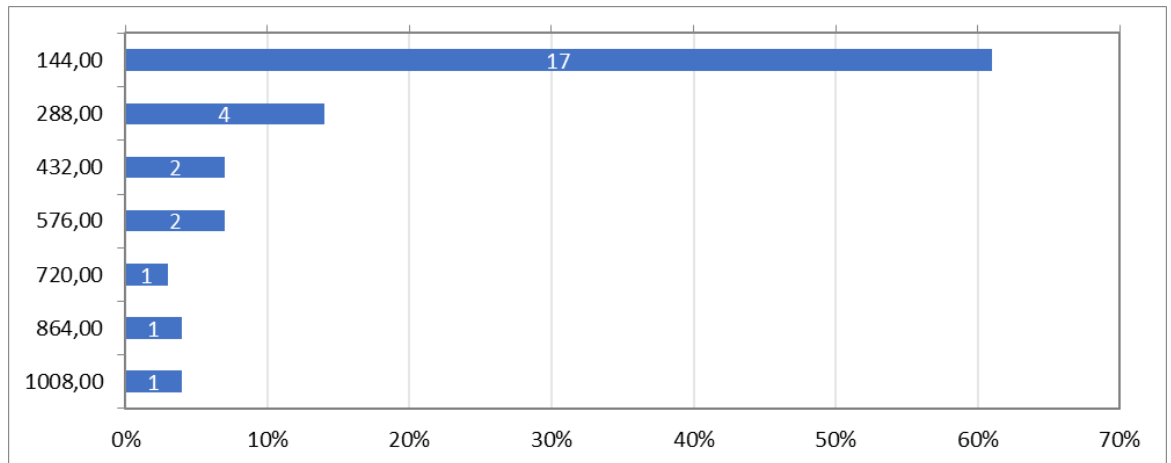

Kuva 17. Mitä luomuvälvönnön maksuja yrityksenne on maksanut viimeisimmällä tilikaudella (EUR)? (n=28)

Yrityksillä on toiminnan rekisteröimisen jälkeen maksettava tarkastusmaksua sekä perusmaksua. Myös muita kustannuksia voi olla.

Tuntiveloitteisten tarkastusmaksujen osalta 17 (61 prosentilla) vastaajista tarkastus oli hoitunut tunnin sisään eli 144,00 euron puitteissa. Suurin tarkastusmaksu vastaajien keskuudessa oli 1008,00 euroa, mikä vastaa seitsemän tunnin tarkastustyötä. Kaiken kaikkiaan kustannusten ennakoimisen onnistumisesta kertoi 23 (82 %) vastaajista ja loput viisi (18 %) vastanneista kokivat, ettei kustannuksiin ollut voinut ennakoida.

Kokonaisuudessaan vastaajien ilmoittamien kustannusten summan keskiarvoksi muodostui noin 656,00 euroa. Edullisimmillaan toimijan maksut olivat yhteensä 304,00 euroa, joka koostuu näin ollen 160,00 euron perusmaksusta sekä tunnin mittaisesta tarkastuksesta eli 144,00 eurosta. Korkeimmillaan kustannusten summaksi saattoi tulla jopa yli 2000,00 euroa.

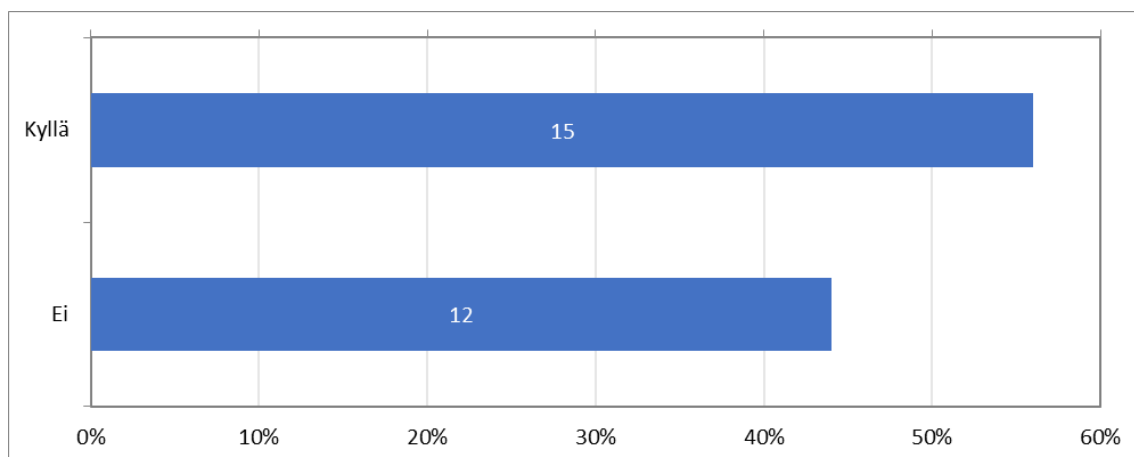

Kuva 18. Yritysten luomutarkastusmaksut (EUR) (n=28)

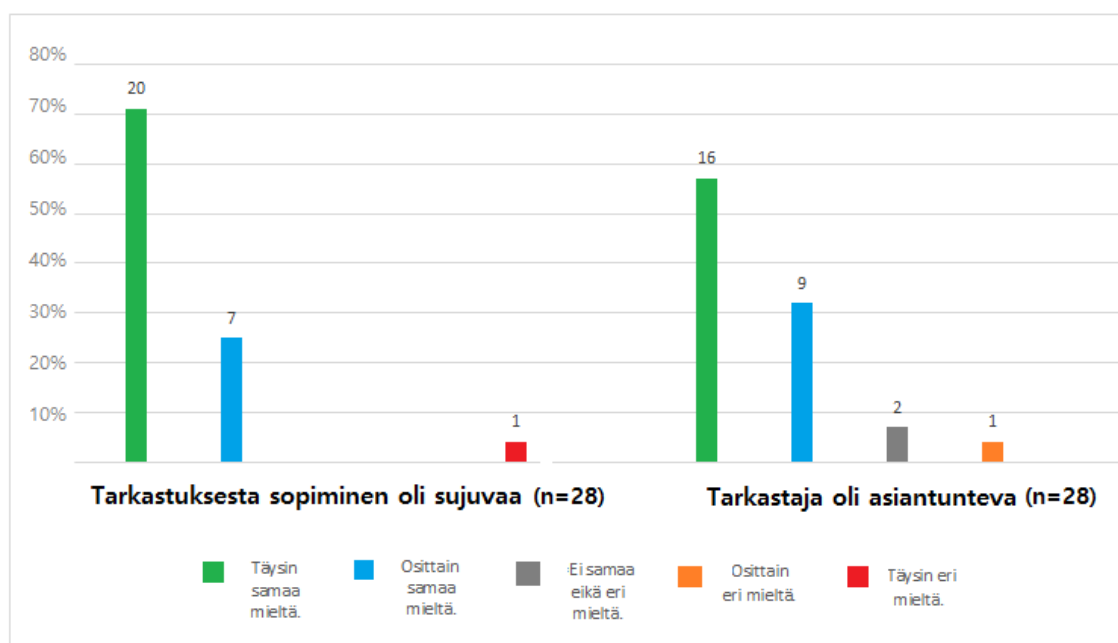
6.5 Luomutarkastus- kokemuksia ja kehittämisehdotuksia

Kysymykset 24–32 kartoittivat luomuvalvontaa suorittaneiden viranomaisten toimintaa. Kysymyksillä pyrittiin selvittämään kokemuksia ja kehittämisehdotuksia luomuvalvonnan piiriin kuuluvilta.

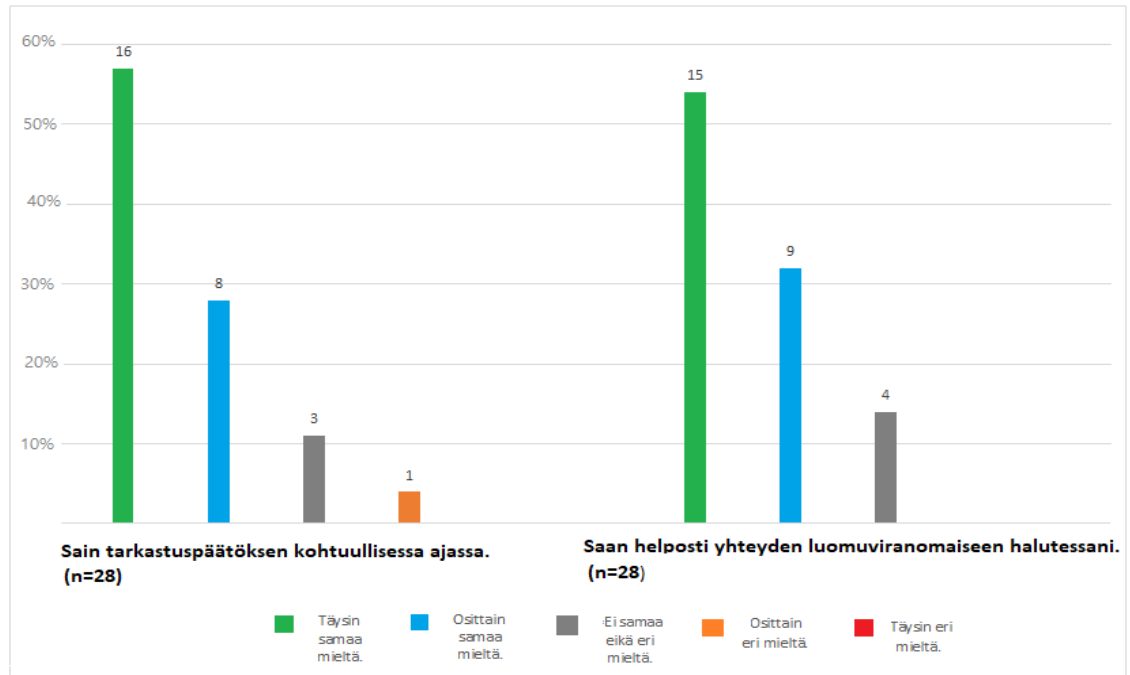
Enemmistölle 15 (56 %) vastaajista keruutuotannon tarkastus tehtiin muun tuotantosuunnan luomutarkastuksen yhteydessä. Tarkastuksesta sopiminen oli sujuvaa tai ainakin osittain sujuvaa 27 (96 prosentin) mielestä. Vain yksi (4 %) oli täysin eri mieltä tarkastuksesta sopimisen sujuvuudessa. Tarkastajien asiantuntijuudesta 25 (89 %) oli täysin samaa mieltä tai ainakin osittain samaa mieltä. Neutraalisti vastasi kaksi (7 %), ja osittain eri mieltä oli yksi vastaajista. Vastaajista 16 (57 %) kertoi saaneensa tarkastajalta myös uutta tietoa ja neuvoja luomukeruutuotannosta. Viranomaisten palvelut ovat vastausten perusteella kohtuullisen tehokkaita ja helposti saavutettavissa. Tästä kertoo muun muassa se, että 24 (85 %) vastaajista oli täysin samaa tai osittain samaa mieltä siitä, että oli saanut tarkastuspäätöksen kohtuullisessa ajassa. Lopuista kolme (11 %) suhtautui neutraalisti ja vain yksi oli osittain erimielinen päätöksen saamisen nopeudesta. Viranomaisten tavoitettavuus ei aiheuttanut erimielisyyttä, vaan siihen suhtauduttiin vähintään neutraalisti. 24 (86 %) oli sitä mieltä, että yhteyden saaminen viranomaisiin on helppoa.

Kuva 19. Tehtiinkö keruutuotannon tarkastus muun tuotantosuunnan luomutarkastuksen yhteydessä? (n=27)

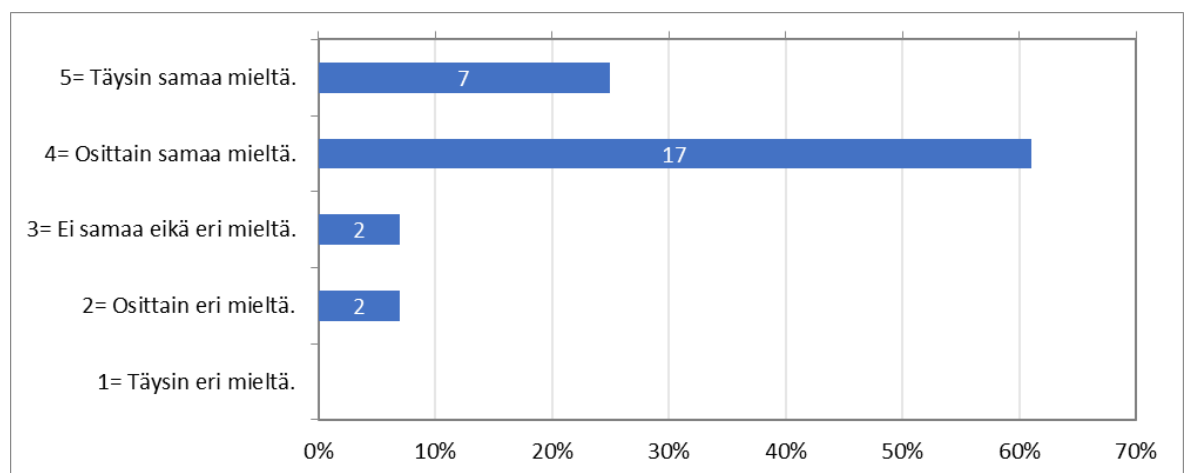

Kuva 20. Tarkastuksesta sopiminen oli sujuvaa ja tarkastaja asiantunteva. (n=28)

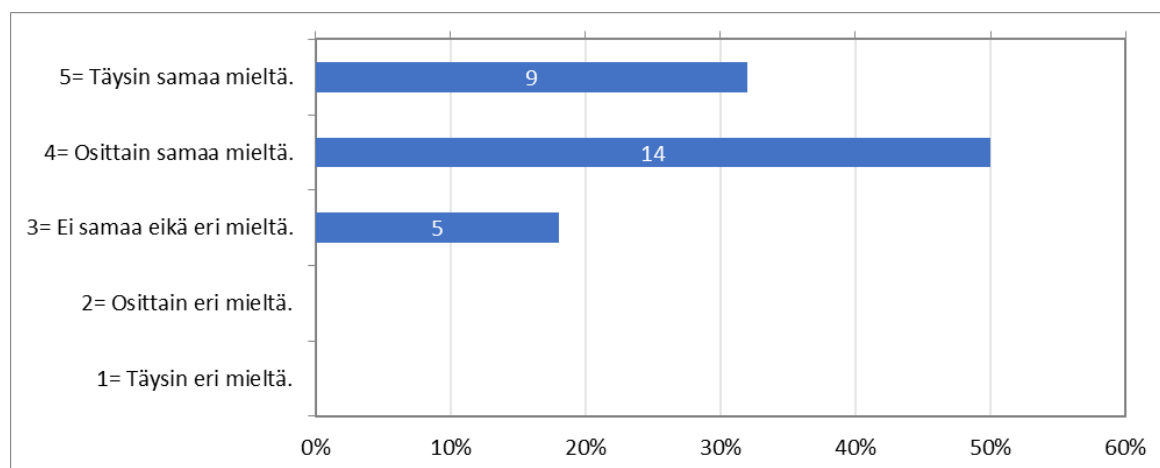
Kuva 21. Sain tarkastuspäätöksen kohtuullisessa ajassa ja saan helposti yhteyden luomuviranomaiseen halutessani. (n=28)

Kysymykset käsittelivät myös tiedonhakua sekä ohjeistuksia. Väitteeseen ”löydän luomukeruun ohjeet helposti” oli vastaajista 24 (86 %) joko osittain tai täysin samaa mieltä. Osittain eri mieltä oli kaksi (7 %) vastaajista. Myös tarkastusta edeltävän viranomaisohjeistuksen riittävyys oli hyvää, sillä 23 (82 %) vastaajista oli ainakin osittain samaa mieltä sen riittävydestä. Loputkin vastaajista suhtautuivat aiheeseen varsin neutraalisti. Tarkastuksen jälkeen viranomaisen on ollut yhteydessä toimijoihin sähköpostitse sekä kirjeitse. Lisätietoja on saatettu kysyä myös puhelimitse.

Kuva 22. Löydän luomukeruun ohjeet helposti. (n=28)

Itse ohjeet luomukeruuille löytyvät suhteellisen helposti.

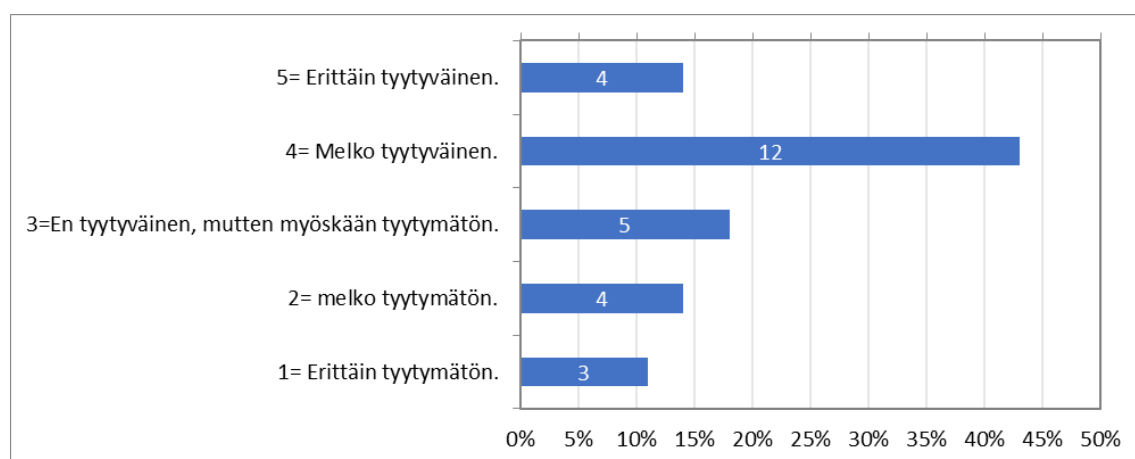

Kuva 23. Sain riittävästi ohjeistusta ennen tarkastusta. (n=28)

Ohjeistus ennen tarkastusta on ollut vastaajien mukaan riittävä.

6.6 Luomuvalvonnan nykytila ja kehitysehdotukset

Nykyiseen luomukeruujärjestelmän toteutukseen erittäin tai melko tyytyväisiä oli 16 (57 %), neutraalisti suhtautuvia viisi (18 %) sekä melko tai erittäin tyytymättömiä seitsemän eli neljännes vastaajista.

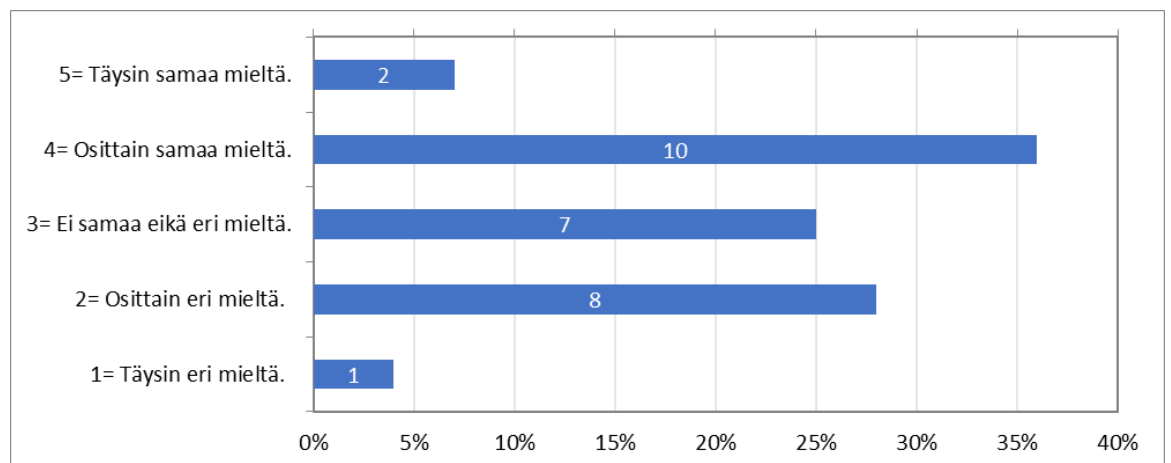

Kuva 24. Olen tyytyväinen nykyiseen luomukeruujärjestelmän toteutukseen. (n=28)

Tästä huolimatta myös toiveita toimijoiden väliselle yhteistyölle sekä selkeämmälle lainsäädännölle ja ohjeistuksille löytyy. Toimijoiden välisenä yhteistyönä toivotaan muun muassa yhteistä markkinointia, vientiä, maabrändäämistä sekä innovaatiotyötä. Innovointia

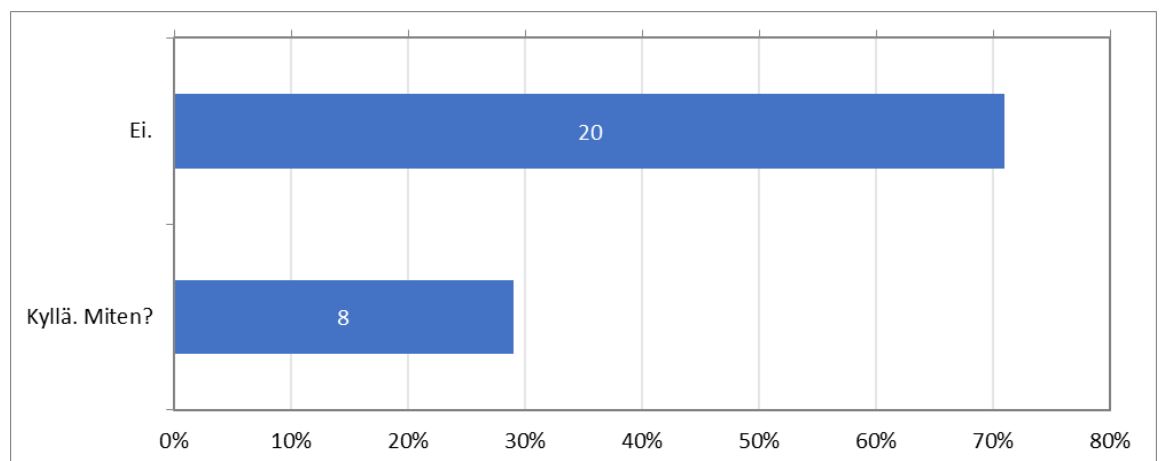
toivottiin sekä uusille tuotteille että toimintatavoille. Osana toimintojen ideointia myös itse käytännön opastukselle ja neuvonnalle voisi olla tarvetta. Erään vastaajan mukaan nyt moni asia on tehty tarkastuksen näkökulmasta, eikä keruutyön itsensä, vaikka ilman keruuta ei olisi mitään tarkastettavaakaan. Toiveissa olisi myös yhteistyöllä parantuva kaupankäynti, jossa hyödykkeiden kysyntä ja tarjonta kohtaisivat ja vastaisivat toisiaan. Tämä toive pätee sekä raaka-ainemarkkinoilla että jalostettujen tuotteiden markkinoilla. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa keruupankki sekä luomun myynnin keskusorganisaatio.

Vaikka säädökset ja ohjeet löytyvätkin helposti, jakaa niiden selkeys ja ymmärrettävyys enemmän mielipiteitä, sillä 12 (43 %) oli lainsäädännön sekä ohjeiden selkeydestä ja ymmärrettävyydestä joko täysin tai osittain samaa mieltä. Neljännes suhtautui lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin neutraalisti, sekä loput yhdeksän (32 %) oli osittain tai täysin eri mieltä lainsäädännön tai ohjeiden selkeydestä ja ymmärrettävyydestä. Syitä vaikeaselkoisuuteen ovat kokemukset haasteellisesta terminologiasta ja tekstien hyvin lakimuotoisesta ja jäykästä kielestä. Tekstin määrä on myös hyvin runsasta, eikä keruuluomun lainsäädäntöä löydy pähkinänkuoressa. Se on ikään kuin kätkeyty osana muuta luonnonmukaista tuotantoa. Eräs vastaaja kuvailee esimerkkinä tilanteen, jossa alkutuotannon tuotteiden valikoimaa pyritään lisäämään. Hänen mukaansa on työlästä saada selville, kuinka se ylipäätään onnistuu, kun lisäystä peilataan luomukeruun lainsäädäntöön.

Kuva 25. Luomukeruuta koskeva lainsäädäntö ja ohjeistus on selkeää ja ymmärrettävää. (n=28)

Vuonna 2022 muuttuneet tuotantoehdot ja tarkastustoiminta vaikuttivat kahdeksaan (29 %) vastanneista. Muutokset ovat tarkoittaneet käytännössä keruualueiden vähenemistä, lakkakäävän pölkky-ympäyksen lopettamista, lisävaatimuksia luomuketjuun kuuluville tai valvonnan siirtymistä eri viranomaiselle. Toinen seikka on lakien tulkinnan muuttuminen. Tämä koskee muun muassa tulkintaa tuotteen markkinoille saattajasta. Tämä uusi tulkinta tarkoittaisi sitä, että jokaisen maanomistajan tulee liittyä valvontaan itse. Myös luomuketjua koskevat vaatimukset aiheuttavat haasteita, mutta liikkeellä on myös väärinkäsityksiä. Eräs vastaaja kertoi luomua koskevista vaatimuksista alihankinnan osalta. Alihankkijoiden ei tarvitse kuulua itsenäisenä luomuvalvontaan, koska tuotteen omistajuus ei vaihdu alihankkijalle, vaan tuotteen omistus säilyy koko ajan päämiehen yrityksellä. Näin myös vastuu toiminnan vaatimustenmukaisuudesta on koko ajan päämiehellä. Alihankkijan tulee tosin sitoutua noudattamaan luomulainsäädäntöä sekä sallia toimintoihin tehtävät luomutarkastukset. Yrityksen omatoiminen alihankkijoiden luomusäädösten mukaisuudesta huolehtiminen on kuitenkin raskas kokonaisuus, joka syö yrityksen resursseja. Vaatimukset ovat tuoneetkin osalle vahvistusta päätökselle irtautua luomuvalvonnasta. Loput kuvailevat myös huolta keruualueiden vähentymisestä tai alueiden sertifiomisenvaikeutumisesta.

Kuva 26. Ovatko vuonna 2022 muuttuneet tuotantoehdot ja tarkastustoiminnan muutokset vaikuttaneet toimintaan? (n=28)

Lisätietoa ja vastauksia epäselvyyksiin ovat tuoneet keskeisten viranomaisten ja heidän sivustojen sekä tarkastajien ohella metsäpalvelujohtajat, työryhmien edustajat, eri toimijoiden kurssipäivät ja webinaarit. Esimerkkejä näistä toimijoista olivat muun muassa Luonnontuoteyrittäjät, Maa- ja kotitalousnaiset, Metsänhoitoyhdistys, Arktiset Aromit ja

Suomen metsäkeskus. Seminaareista kerrotaan saaneen suoraan toimijalle tulevaa informaatiota yhden toteavan arkin verran. Myös kollegat ja omat verkostot ovat keskeisessä asemassa. Keskustelua syntyykin helposti vaikkapa raaka-aineiden ostajan kanssa. Kaikesta huolimatta myös koettiin vaikeuksia saada tietoa ja vastauksia, kuten eräs vastaaja kertoo. Yksi syy voi olla kenties myös uudistuksissa muuttuvat ohjeistukset. Eräs toinen vastaaja kertoi vuodenvaihteessa tulleesta uudistuksesta. Hänen mukaansa ELY-keskus oli antanut sitä ennen hyviä vastauksia kysymyksiin, mutta uudet säännökset aiheuttivat vielä viranomaisissakin epävarmoja vastauksia.

Lopuksi tarjosimme kyselyssä mahdollisuutta ehdottaa, miten luomuvalvontaa tulisi kehittää. Ehdotuksia löytyi niin säädöksiin, ohjeisiin, lomakkeisiin, tarkastuksiin sekä kustannuksiin.

Säädöksiin ja ohjeisiin toivottiin yksinkertaisempaa otetta. Lomakkeet pitäisi uudistaa ja luomukeruulle luoda omat suppeat ohjeet ytimekkäästi. Pykälien ja ohjeiden soveltaminen käytäntöön koetaan sekavaksi. Lisäksi kiusaa tekee se, että lähes vuosittain ohjeet ja lomakkeet muuttuvat. Paras olisi saada tuottajakohtainen ohjaus siitä, mitä lait ja asetukset vaikuttavat käytännössä.

Kustannusten osalta valvonnan hinnoittelu koettiin liian kalliiksi. Ehdotuksena olikin tarkastusmaksujen alentaminen ainakin pienille toimijoille. Valvontamaksu ja tarkastuskäyntien määrä voitaisiin suhteuttaa tuotannon tai luomuliikevaihdon määrään, minkä lisäksi jonkinlainen ryhmäsertifiointi pitäisi olla mahdollista myös ei-jokamiehenoikeudella kerättäviin tuotteisiin. Toisaalta vastauksissa nousi myös vaihtoehtoisesti mahdollisuus karsia turhat tarkastukset, mikäli jonakin vuonna ei ole tuotantoa tai sato odottaa vuosia keräämistä. Yksi tällainen ala on esimerkiksi pakurin viljely, jossa ympäyksen ja realisoinnin välissä oleva aika on useita vuosia. Myös luomumarjojen ostajiin kohdistuva jokavuotinen tarkastus maksuineen koettiin turhana lisäkustannuksena.

Vaikka uudistuksia toivotaankin, tulee niiden pyrkiä huomioimaan myös niistä koituvat haitat. Esimerkki uudistusten haitoista on muun muassa sertifioinnin vaikeutuminen ja vaikutus luomukeruualueiden pinta-alaan. Kunnat ovat potentiaalisimpia sertifioijia verrattuna yksityishenkilöihin. Erityisesti, jos halutaan suurempaa pinta-alaa luomulle. Ilman

selvittäjämallia luomun määrä vähenisi entisestään, mikä tarkoittaa toisaalta tulevaisuudessa myös syvenevää pulaa raaka-aineista. Raaka-aineita voidaan erään vastaajan mukaan joutua hankkimaan jopa Venäjältä asti. Uudistuksissa toivotaan huomioitavan toimijoiden näkökulma myös Maa- ja metsätalousministeriön työskentelyssä, jota osa vastaajista arvosteli. Jotkut kuvailivat ministeriön ryhmässä työskentelyynkin liittyvän jopa vaikeuksia.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Kansainväliset megatrendit ovat selvästi pohjoisuutta sekä luonnontuotteita suosivia. Lisäksi varoja on suunnattu moniin alan hankkeisiin sekä asetettu tavoitteita luonnontuotteen edistämiseksi. Myös monet pinnalla olevat termit kuten vihreä siirtymä, greencare ja idea monipuolisesta metsätaloudesta sopii luonnontuotteiden kanssa yhteen.

Luomusertifioituja keruualueita on ollut aikaisemmin enemmän. Määrä on noussut muutamien vuosien takaisesta lähemmäs alkuperäisiä pinta-aloja, mutta en voi olla pohtimatta, miten paljon Suomessa olisi jo saavutettu keruualueita ilman kyseistä tuotantoehtojen muutosta. Luomu on selvästi myös poliittinen tahtotila ja voidaan siis pohtia, meneekö monien hankkeiden toimenpiteetkin samalla hukkaan. Samalla epävarmuus keruuehtojen muutoksista voi estää investoimasta luomuun.

Kyselyyn vastanneiden taustatietojen perusteella vastauksissa näkyy yhtäläisyyksiä aiemmin julkaistun Maa- ja metsätalousministeriön toimialaraportin kanssa. Taustatietoja, kuten toimialaraporttiakin leimasivat alan yritysten monitoimialaisuus, keskeisimmät raaka-aineet ja vientivetoisuus. Kiinnostusta vientiin ilmeni kyselyssä vielä enemmänkin. Kyselyn perusteella merkittävä osa on suomalaisittain kooltaan mikroyrityksiä, joiden liikevaihdosta vain pieni osa tulee itse luomusta. Raaka-aineiden hankinnassa keruutuotantoa organisoidaan eniten itse ja toiveet keruutuotteille kohdistuvat villiyrttien ohella ennen kaikkea ei- jokamiehenoikeuksilla kerättäviin erikoisluonnontuotteisiin kuten pakuri ja kuusenkerkkä.

Tärkeä osa raaka-aineiden hankintaa ovat itse keruualueet. Vaikka suurin osa hyödyntää perusmallia, on selvittäjämallillakin oma käyttäjäkunta. Taustatiedot osoittavat, että monet isomman liikevaihdon yritykset käyttävät selvittäjää. Selvittäjämalli pitää siis yllä liiketoimintaa puolin ja toisin- selvittäjät tarjoavat palveluitaan ja yritykset saavat raaka-aineita. Menestyvä yritystoiminta pitää yllä työllisyyttä ja lisää verotuloja.

On myös mahdollista, että mättäillä on hyödyntämätöntä potentiaalia. Verottajan esimerkki kihokista tuo esille, että Suomen luonnossa on aineksia, joille on käyttökohteita ulkomailla lääkinnällisiin tarkoituksiin tai jopa ihmisravinnoksi. Toimialan kuvauksessa ilmeni, miten vahvasti luonnontuoteala on vienti painotteinen. Voitaisi pohtia, että olisiko mahdollista luoda listausta myös ulkomailla hyväksytyistä lääkkeisiin tai ihmisravinnoksi kelpaavista ainesosista, joita voisi myydä verovapaasti. Näin luotaisi kannustimia kerätä myös näitä tuotteita. Eikös tämä olisi monipuolista metsätaloutta parhaimmillaan?

Itse tarkastustoimintaan ja sitä toteuttaviin suomalaisiin viranomaisiin ollaan yllättävän tyytyväisiä. Viranomaistyö mielletään sujuvaksi, asiantuntevaksi, nopeaksi sekä tavoitettavaksi. Ongelmat piilevätkin siis seikoissa, joista eivät päätä viranomaiset, vaan ministeriön toimielimet. Näillä on valta muuttaa säädöksiä, joilla ohjataan myös viranomaisten toimintaa.

Ratkaisut yrityskentän ajatusten kartoittamiseksi osoittautuivat rajallisiksi luomuvalvontaa suorittavien viranomaisten tietosuojasta sekä resurssien puutteesta johtuen, mikä karsi käytännössä ainoaksi vaihtoehdoksi Webropol-kyselyn. Esimerkiksi puhelinhaastatteluun ei olisi ollut resursseja. Toisaalta yllätyksenä tuli, että tietosuoja ei olisi sallinut yhteystietojen luovuttamista. Tutkimuksen validiteetin kannalta perusjoukko oli kuitenkin hyvin määritelty luomuvalvonnan rekisterissä oleviin toimijoihin. Lisäksi kyselyn suunnitteluun hyödynnettiin asiantuntijoiden näkemyksiä, jolla vastauskadon riskiä pyrittiin pienentämään sekä saamaan enemmän informaatioarvoa. Kysely oli pitkä, mikä on vastauskadon näkökulmasta riski. Tämä tiedostettiin siten, että kyselyä kevennettiin vähentämällä pakollisia kenttiä sekä hyödyntämällä runsaasti Likert-asteikolla olevia kysymyksiä, jotta kyselyn täyttäminen sujuu jouhevasti kohtuullisessa ajassa. Kyselyissä ei kuitenkaan tavoiteta luonnollisesti kaikkia potentiaalisia vastaajia, mistä voidaan todeta, ettei tutkittavasta kokonaisuudesta saada täyttä selvyyttä vallitsevasta asiatilasta tai mahdollisuutta yleistää eli tulokset eivät ole riittävän tarkkoja. Myös kriittisyyttä lukujen keskiarvoihin sopii pohtia, koska pienessä aineistossa ääriarvoilla on taipumusta muuttaa kuvaa. Lukujen sijaan tutkimuksen suurinta antia lienee ovatkin käytännön tarpeiden esiin nouseminen. Pienehkö 28 vastaajan otos jättää mahdollisuuden sattumanvaraisuudelle sekä

vinoumalle. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että toistettaessa kyselystä voisi nousta erilaiset tulokset.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta toteutuivat ainakin objektiivisuus, tehokkuus, avoimuus ja tietosuoja. Objektiivisuus näkyi siinä, ettei kysely johdatellut vastaajia ja raportoi puolueettomasti. Tehokkuutta kaikkien potentiaalisten vastaajien tavoittamiseksi toteutettiin muistuttamalla vastaajia sekä pidentämällä kyselyn voimassaoloaika kohtuudella. Tutkimuksen tarkoituksen ja käyttötarkoituksen suhteen oltiin avoimia, eikä tuloksia kaunisteltu toimeksiantajalle. Toisaalta menetelmiin liittyviä epäkohtia on tunnustettu. Tietosuoja toteutui säilyttäen vastaajien anonymiuden eli tuloksista ei voi tunnistaa vastaajia.

Jatkokehityksenä työn pohjalta olisi mahdollista kartoittaa hanketoimintaa, jolla edistetään tuloksissa nousseiden sertifiointin tarjoamien hyötyjen säilyttämistä, mutta toisaalta pyritään luomaan ratkaisuja haasteiden keventämiseksi eli edunvalvontatyölle on edelleen olemassa paikkansa. Kaikille asiakokonaisuuksille ei välttämättä saa täysin uutta hanketta, mutta jatkokehitystä voisi olla esimerkiksi osana jo olemassa olevassa hankkokonaisuudessa erilaisten hanketapahtumien muodossa. Hanketapahtumat voisivat heijastaa yrityskenttää kiinnostavia asioita kuten vienti, lainsäädäntö tai keruutyö. Myös tuloksissa tulleet toiveet yhteistyöstä eri muodossa voisivat luoda parempaa näkyvyyttä, tehokkuutta ja kenties alentaa kustannuksia.

Tutkimusmahdollisuuksina tämän tutkimuksen jatkoksi voisi ajatella kyselyn toteuttamisen muutaman vuoden kuluttua uudestaan samankaltaisena tai muokattuna esimerkiksi mahdollisten toimialaa ohjaavien uudistusten mukaan. Tämä tutkimus ei myöskään kartoittanut luomutuotannon mukaisen erilläänpidon aiheuttamia kustannuksia, jotka voivat olla isot suhteessa luomutuotannon liikevaihtoon.

Tulosten valossa luomu on usein markkinoilla vaatimus tällaisten erikoisempien vientituotteiden kohdalla, joiden kesken kilpailu on kovaa. Edistäkäämme siis keruualueiden kasvua ja jokamiehen oikeudella poimittavien ohella myös ei- jokamiehen oikeudella kerättävien tuotteiden sekä erikoisluonnontuotteiden vientiä!

Lähteet

- A 2018/848. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus luonnonmukaisesta tuotannosta ja luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden merkinnöistä. 30.5.2018 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018R0848&from=EN#d1e5711-1-1>
- A 161/2021. Maa- ja metsätalousministeriön asetus Ruokaviraston maksullisista suoritteista. 25.2.2021 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210161#Pidm45949345747568>
- Aitoluonto (N.d.) Tutkimus ja kehittäminen. Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry. Saatavilla 25.6.2022 <https://www.aitoluonto.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/>
- Aurinkomerkki (N.d.). Aurinkomerkki eli Luomu - valvottua tuotantoa -merkki.Ruokavirasto. Saatavilla 1.8.2022 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/luomutuotteet/markkinointi-ja-merkinnat/aurinkomerkki/>
- EU:n luomutunnus (N.d.). EU:n luomutunnus eli eurolehti. Ruokavirasto. Saatavilla 1.8.2022 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elintarvikeala/luomutuotteet/markkinointi-ja-merkinnat/eun-luomutunnus/>
- Food from Finland. (N.d.). INNOVATIIVISIA, TERVEELLISIÄ SEKÄ TURVALLISIA ELINTARVIKKEITA JA JUOMIA KANSAINVÄLISILLE MARKKINOILLE. Business Finland. Saatavilla 27.7.2022 <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/ohjelmat/food-from-finland>
- Heikkilä, T. (2008) Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy. Helsinki
- Heinonen, S. (12.4.2022). Ruokavirasto.
- Keruutuotanto (2.5.2022). Keruutuotanto. Ruokavirasto. Saatavilla 20.2.2023 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/oppaat/luomukeruu/keruutuotanto/#id-411-muut-kuin-jokamiehenoikeudella-kerattavat>
- L 1330/2021. Laki luonnonmukaisesta tuotannosta. 30.12.2021 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20211330?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1330%2F2021#highlight0>
- L 1535/1992. Tuloverolaki. 30.12.1992 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1992/19921535#O3L4P89>
- Latva-Mantila, P. (5.7.2022). Kilohinta jopa 80 euroa - listasimme 9 suomalaisesta metsästä löytyvää aarretta, joilla voi tienata tonneja. Taloussanomien. Saatavilla 15.7.2022 <https://www.is.fi/taloussanomien/art-2000008917046.html>
- Leppäkerttu-merkki (N.d.). Leppäkerttu-merkki. Luomuliitto. Saatavilla 15.7.2022 <https://www.luomuliitto.fi/leppakerttu-merkki/>
- Luomusuunnitelmaohje- elintarvikkeet (N.d.). Luomusuunnitelmaohje- elintarvikkeet. Ruokavirasto. Saatavilla 17.12.2021. <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa->

meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet/luomutuotannon-ohjeet/18239_2_luomusuunnitelma_elintarviketoimijoille_2013.pdf

Luomutunnus (2020). Näin saimme tuotteellemme luomutunnuksen. Ruokavirasto. [Video. Laddattu 1.10.2020.] Saatavilla 19.12.2021 <https://www.youtube.com/watch?v=4BuBd4QiApM>

Luomutuotannon ohjeet (N.d.). Luomun lomakkeet ja ohjeet. Ruokavirasto. Saatavilla 1.8.2022 <https://www.ruokavirasto.fi/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet-ja-ohjeet/>

Luomutuotannon valvonta (11.4.2022). Luomutuotannon valvonta. Ruokavirasto. Saatavilla 20.2.2023 <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/oppaat/luomutuotannon-valvonta/luomutuotannon-valvonta/#id-6-tarkastukset>

Luomutuotanto (N.d.). Luomutuotanto. Luonnonvarakeskus. Saatavilla 13.12.2021 <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitsemus/luomutuotanto/>

Luonnontuotetulo (2020). Luonnontuotetulojen verotus. Verohallinto. Saatavilla 22.12.2021 <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48538/luonnontuotetulojen-verotus2/>

Luonnontuotteet (N.d.). Luonnontuotteet ovat osa Suomen biotalousvarantoa. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavilla 27.12.2021 <https://mmm.fi/luonnontuotteet>

Maksuasetus- ohje luomulle (2022). Luomuvalvonnan maksut. Ruokavirasto. Saatavilla 16.12.2022 https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet/luomutuotannon-ohjeet/maksuasetus-ohje_luomu-2022-fi.pdf

Marsiraportti (2022). Marsi 2022 Luonnonmarjojen ja –sienten kauppaantulomäärät vuonna 2022. Ruokavirasto. Saatavilla 24.4.2023 <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/marsi-2022-raportti.pdf>

Metsien sertifiointi luomualueiksi (N.d.). Metsien sertifiointi luomualueiksi. Metsäkeskus. Saatavilla 10.9.2022 <https://www.metsakeskus.fi/fi/metsan-kaytto-ja-omistus/oikeudet-ja-velvollisuudet/metsien-sertifiointi-luomukeruualueiksi>

Metsämarjojen ja -sienten varastointituki (2022) Metsämarjojen ja -sienten varastointituki. Ruokavirasto. Saatavilla 1.9.2022 <https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/metsamarjojen-ja--sienten-varastointituki/>

Moisio, S., Törrönen, R. (2012). Luonnonmarjat. Opetushallitus. Helsinki.

Partanen, B. (2016). Luonnontuotteet. Teoksessa T. Harmoinen (toim.) Luomun käyttäjän käsikirja. (28). Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Proluomu ry (N.d.). EU:n luomutunnus. Proluomu ry. Saatavilla 31.12.2021 <https://proluomu.fi/mita-on-luomu/luomumerkki/>

Ruokavirasto (2021). Eviran ohje 18222/5. Luomutuotanto 3. Elintarviketuotannon ehdot. Ruokavirasto. Saatavilla 22.12.2021, https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet/luomutuotannon-ohjeet/eviran_ohje_18222_5_fi.pdf

Rutanen, J. (2020). Luonnontuotteet monipuolistuvissa arvoverkoissa – Luonnontuotealan toimintaohjelma 2020. Helsingin yliopisto Ruralia-Instituutti. Saatavilla 30.12.2021 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229380/Raportteja145.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sertifiointi (N.d.). Sertifiointi. Sertifiointi.com. Saatavilla 13.4.2023 <https://sertifiointi.com/sertifiointi/>

Toimiala (2021). Toimialojen näkymät: luonnontuoteala. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla 15.12.2021 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163547/Luonnontuotealan%20n%C3%A4kym%C3%A4t%202021.pdf>

Toimialaluokitus (N.d.). Uusittu toimialaluokitus käyttöön vuonna 2009. Tilastokeskus. Saatavilla 1.1.2022 <https://www.stat.fi/til/tol2008.html>

Tuki metsänhoitoon. (N.d.) Tuki metsänhoitoon. Metsäkeskus. Saatavilla 10.9.2022 <https://www.metsakeskus.fi/fi/metsatalouden-tuet/kemera-tuet>

Tuunanen, P., Tarasti, M., Rautiainen, A. (2012). Jokamiehen oikeudet ja toisen maalla toimiminen. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. Ympäristöministeriö. Helsinki.

Vehkalahti, K. (2008) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Wacklin, S. (2021). TEM toimialaraportit 2021:6. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla 15.12.2021 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163669/TEM_2021_6.pdf

Willer, H.; Trávníček, J.; Meier, C. & Schlatter, B. (2022). The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2022. IFOAM – Organics International. Saatavilla 1.9.2022 <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1344-organic-world-2022.pdf>

KYSELYLOMAKE

Arvoisa vastaaja,

Olen Simo Anttonen, liiketalouden tradenomiopiskelija Kajaanin ammattikorkeakoulusta. Toteutamme tämän kyselytutkimuksen osana laajempaa opinnäytetyötä, joka tutkii muun muassa keruutuotteiden luomusertifiointiprosessia ja luomua koskevaa lainsäädäntöä. Työ toteutetaan toimeksiantona luonnontuotealan toimialajärjestö Arktiset Aromit ry:lle.

Kyselyn tarkoituksena on selvittää sertifiointitapojen toimivuutta ja kustannuksia sekä kartoittaa yritysmaailman kokemuksia ja asenteita luomukeruusta, sen ohjeistuksesta ja valvonnasta. Tuloksia käytetään toiminnan kehittämiseen.

Keruutuotteita ovat esimerkiksi luonnonvaraisesti kasvavat marjat, sienet ja kasvinosat, joita voidaan hyödyntää esimerkiksi elintarvikkeiden ja kosmetiikan valmistuksessa. Keruutuotteiden luomusertifiointi edellyttää luonnontuotteiden keräämistä luomuvalvontaan liitettyä keruualueelta alkuperän todentamiseksi.

Tämä kysely on lähetetty luomuluonnontuotteita tuottaville ja jatkojalostaville yrityksille sekä metsänomistajille, jotka ovat sertifioineet luomukeruualueita. Kyselyllä kartoitetaan myös konkreettisia kehittämissuhteita mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten.

Osallistumalla autat kehittämään toimialaa. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja eikä vastauksia voi yhdistää yksittäiseen vastaajaan tulosten raportoinnissa. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 10–15 minuuttia.

Kyselylomakkeen lopussa voi antaa yhteystietonsa, mikäli haluaa antaa panoksensa jatkotutkimukseen ja alan kehittämiseen. Yhteystietoja ei luovuteta eteenpäin eikä niitä käytetä markkinointitarkoituksiin. Linkki tietosuojaselosteeseen: <https://www.arktisetaromit.fi/fi/tietosuojaseloste+tki/>

Kyselyyn voitte vastata alla olevan linkin kautta ajalla 18.11.2022-2.12.2022.

<https://link.webpolsurveys.com/S/12EE7A27.....>

Suuret kiitokset etukäteen

Simo Anttonen

1. Yrityksenne nimi? ***2. Yrityksenne toimiala(t)? Voit valita myös useamman. *** Raaka-aineiden tuotanto Elintarvikejalostus Ravintola Matkailu Muu, mikä? **3. Yrityksenne sijainti? *** ▼**4. Kuinka monta henkilöä yrityksenne työllistää vuodessa henkilötyövuosina (HTV)? ***Työllistämme... **5. Raaka-aineet, joita yrityksenne tuottaa tai käyttää? *** Marjat Sienet Yrtit Juomat Kosmetiikka ja hyvinvointituotteet Erikoisluonnontuotteet (esim. pihka, pettu, pakuri yms.) Koriste- ja käsityömateriaalit Muu. Mikä? **6. Yrityksenne koko?** Mikroyritys Pk-yritys Suuryritys

7. Yrityksenne viimeisimmän tilikauden liikevaihto?

EUR

Jos yrityksellänne on tavanomaista tuotantoa,
luomukeruu- ja tuotannon osuus liikevaihdosta**8. Onko yrityksellänne vientiä? ***

- Kyllä, EU-maihin
- Kyllä, EU:n ulkopuolella
- Ei tällä hetkellä, mutta vienti kiinnostaa
- Ei, emme ole kiinnostuneita viennistä

9. Mistä lähtien olette kuuluneet luomuvalvontaan? *

Vuodesta...

10. Mihin luomuvalvontaan yrityksenne kuuluu? *

- ELY:n valvonta: alkutuotanto
- ELY:n valvonta: jalostamattoman maataloustuotteen valmistus maatilalla (aiemmin alhaisen jalostusasteen valmistus)
- Ruokavirasto: jatkojalostus
- Ruokavirasto: keruualueen selvittäjä
- Valvira: alkoholituotteen valmistus

11. Onko luomu tuonut yrityksenne tuotteille lisäarvoa? *

- Kyllä, todella paljon.
- Kyllä, jossain määrin.
- Ei merkittävästi.
- Ei lainkaan.
- En osaa sanoa.

12. Mitä luomusertifioituja keruutuotteita (raaka-aineita) yrityksenne tuottaa tai käyttää...Tällä hetkellä? Missä muodossa? Kuinka paljon? **13. Mitä keruutuotteita yrityksenne...**Haluaisi hyödyntää? Missä muodossa? Kuinka paljon? **14. Mistä hankitte tällä hetkellä luomusertifioituja keruutuotteita?** Alihankkijan avulla. Myyjältä tai tukusta. Organisoimme itse keruutoiminnan. Muulla tavoin. Miten? (esim. keruukeskuksesta) **15. Mistä mieluiten hankisitte luomusertifioituja raaka-aineita?** Suoraan keräajiltä. Välittäjältä/myyjältä/tukusta. Organisoimme itse keruutoiminnan. Jokin muu, mikä? **16. Milloin yrityksenne haluaa ostaa luomusertifioituja keruutuotteita?** Satokaudella tuoreena Ympäri vuoden kuivattuna/ pakastettuna tai muuten säilyväksi käsiteltyinä

17. Onko yrityksenne sertifioinut keruualueita? *

- Kyllä.
- Ei.
- Ei, mutta olemme kiinnostuneita.

18. Millä tavalla olette sertifioineet keruualueita?

- Perusmallilla (metsänomistaja sertifioi itse)
- Selvittäjämallilla (ulkopuolinen selvittäjä sertifioi)

19. Mitkä ovat olleet sertifioinnin suurimmat hyödyt?**20. Mitkä ovat olleet sertifioinnin suurimmat haasteet?**

21. Mitä luomuvalvonnan maksuja yrityksenne on maksanut viimeisimmällä tilikaudella (EUR)? *

Toiminnan rekisteröiminen luonnonmukaisen tuotannon rekisteriin

 111,00 EUR

Valvonnan perusmaksu

 160,00 EUR 300,00 EUR

Muut maksut

 Mitä ja kuinka paljon?**22. Kuinka paljon yrityksenne tuntiveloitteiset luomutarkastusmaksut olivat (EUR)? ***

Valitse

23. Ovatko vuosittaiset luomuvalvonnan kustannukset olleet ennakoitavissa? * Kyllä Ei**24. Tehtiinkö keruutuotannon tarkastus muun tuotantosuunnan luomutarkastuksen yhteydessä?** Kyllä Ei**25. Tarkastuksesta sopiminen oli sujuvaa. Anna arviosi asteikolla 1-5. *** 5= Täysin samaa mieltä. 4= Osittain samaa mieltä. 3=Ei samaa eikä eri mieltä. 2= Osittain eri mieltä. 1= Täysin eri mieltä.

26. Tarkastaja oli asiantunteva. Anna arviosi asteikolla 1-5. *

- 5= Täysin samaa mieltä.
- 4= Osittain samaa mieltä.
- 3= Ei samaa eikä eri mieltä.
- 2= Osittain eri mieltä.
- 1= Täysin eri mieltä.

[+ Lisää kysymys](#)[+ Lisää tekstiä/kuvia](#)[Lisää sivunvaihto](#)

27. Saitko tarkastajalta uutta tietoa ja neuvoja luomukeruuotannosta? *

- Ei
- Kyllä

28. Sain tarkastuspäätöksen kohtuullisessa ajassa. Anna arviosi asteikolla 1-5. *

- 5= Täysin samaa mieltä.
- 4= Osittain samaa mieltä.
- 3= Ei samaa eikä eri mieltä.
- 2= Osittain eri mieltä.
- 1= Täysin eri mieltä.

[+ Lisää kysymys](#)[+ Lisää tekstiä/kuvia](#)[Lisää sivunvaihto](#)

29. Saan helposti yhteyden luomuviranomaiseen halutessani. Anna arviosi asteikolla 1-5. *

- 5= Täysin samaa mieltä.
- 4= Osittain samaa mieltä.
- 3= Ei samaa eikä eri mieltä.
- 2= Osittain eri mieltä.
- 1= Täysin eri mieltä.

30. Löydän luomukeruun ohjeet helposti. Anna arviosi asteikolla 1-5. *

- 5= Täysin samaa mieltä.
- 4= Osittain samaa mieltä.
- 3= Ei samaa eikä eri mieltä.
- 2= Osittain eri mieltä.
- 1= Täysin eri mieltä.

+ Lisää kysymys

+ Lisää tekstiä/kuvia

Lisää sivunvaihto

31. Sain riittävästi ohjeistusta ennen tarkastusta. Anna arviosi asteikolla 1-5. *

- 5= Täysin samaa mieltä.
- 4= Osittain samaa mieltä.
- 3= Ei samaa eikä eri mieltä.
- 2= Osittain eri mieltä.
- 1= Täysin eri mieltä.

32. Miten viranomainen on ollut yhteydessä tarkastuksen jälkeen?

+ Lisää kysymys

+ Lisää tekstiä/kuvia

Lisää sivunvaihto

33. Olen tyytyväinen nykyiseen luomukeruujärjestelmän toteutukseen. Anna arviosi asteikolla 1-5.

*

- 5= Erittäin tyytyväinen.
- 4= Melko tyytyväinen.
- 3=En tyytyväinen, mutten myöskään tyytymätön.
- 2= melko tyytymätön.
- 1= Erittäin tyytymätön.

34. Minkälaista yhteistyötä toivoisitte toimijoiden välillä?[+ Lisää kysymys](#)[+ Lisää tekstiä/kuvia](#)[+ Lisää sivunvaihto](#)**35. Luomukeruuta koskeva lainsäädäntö ja ohjeistus on selkeää ja ymmärrettävää. Anna arvioksi asteikolla 1-5.**

*

- Täysin samaa mieltä.
- Osittain samaa mieltä.
- Ei samaa eikä eri mieltä.
- Osittain eri mieltä. (Voit täydentää vastaamalla kysymykseen 36)
- Täysin eri mieltä. (Voit täydentää vastaamalla kysymykseen 36)

36. Mitkä asiat ovat olleet epäselviä?[+ Lisää kysymys](#)[+ Lisää tekstiä/kuvia](#)[+ Lisää sivunvaihto](#)**37. Ovatko vuonna 2022 muuttuneet tuotantoehdot ja tarkastustoiminnan muutokset vaikuttaneet toimintaanne?**

*

- Ei.
- Kyllä. Miten?

38. Mistä olette saaneet lisätietoa ja vastauksia epäselvissä tilanteissa?

+ Lisää kysymys

+ Lisää tekstiä/kuvia

Lisää sivunvaihto

39. Vapaa sana.

Tässä voitte esimerkiksi ehdottaa miten luomuvälvontaa tulisi kehittää tai täydentää aikaisempia vastauksia.

40. Tämän kyselyn vastauksilla kartoitetaan luonnontuotealan yritysten kokemuksia luomusertifiointin parissa. Kyselyssä annettuja tietoja voidaan käyttää tutkimuksen yhteenvedoissa siten, että henkilön tai yrityksen nimi ei näy ulkopuolisille eikä tulokset ole yhdistettävissä vastanneisiin. Tietoja ei luovuteta muuhun tarkoitukseen.

*

Hyväksyn antamani vastauksien hyödyntämisen yllämainitulla tavalla.

+ Lisää kysymys

+ Lisää tekstiä/kuvia

Lisää sivunvaihto

41. Jos haluatte olla mukana mahdollisessa jatkotutkimuksessa keruutoiminnan kehittämiseksi, täyttäkää tähän yhteystietonne. Tietoja ei luovuteta eteenpäin eikä markkinointitarkoituksiin.

Etunimi

Sukunimi

Matkapuhelin

Sähköposti

Mitä luomuserifioijia keruutuotteita (raaka-aineita) yrityksemme tuottaa tai käyttää...	Mistä muodossa?	Kuinka paljon?
Tuilla helteitä?	Ympärysiominta puhlin ja kantoihin	Paura n. 2000 ympäriä ja Lakkaakäppä n. 500 ympäriä
Pakinsientä	SEKOTUKSINA	SATOJA KILOJA
YRTTISEKOITUKSIA	Mänty	Sen verran kun yks mies jaksaa sahata.
marjat, kuusenkerkkä, sienet, yrtit	raakana	30kg
Luomu metsämarjat	osto pönnöiltä roskainen	mitä pönnöiltä myyvät
MANNYN KUORTA JA KUUSEN KERKKAA	KERÄTTYÄ PAKATTUNA JALOSTAJALLE	KUORTA 250M3 KERKKAA 800 KG
noin 20 kasvia	kuivattuna ja tuoreena	grammoina lasketaan, ei kilossa
kuusenkerkkä ja maltohorasma	ei ole kerätty	
pakuri	alku vaiheissa	
Musta ja Punaherukkaa	Marjana	15000kg
Kuusenkerkkä, koinuilehti	Kuivattu, tuorepakaaste	Kerkaa 1000-4000kg /a ; Koinuilehti 50-300kg/a
hunaja, marjat, omenat, sienet	kuivattuna, hilloina ja hyttelöinä	?
Kuusen ja männynkerkkä, mesiangervo, pilhasaunio, siiankärsämo, koinuilehti	Raaka-aineena	Satoja kiloja
koinuilehti, vadelmanlehti, mesiangervonkuikat, kuusenkerkkä, havut	tuoreena	1kg-500kg
mahlat, sienet, villiyrtit	tuoreena ja pakasteena	keruutuotteiden keskiarvo vuosittain noin 7500 eur
pakuinkäppä, kuusenkerkkä	pakasteena ja jauheena	yht. n. 3500kg
Nokkosensiemen, lakaniemi, kuusenpähkä, siiankärsämonlehti	kuivattuna	
kuusenkerkkä, isäninjäkälä I, isäninjäkälä, koinuilehti, koinun mahla, nokkonen, katjajanmarja, pihlajanmarja, siiankärsämo, vadelma, mesiangervo, maltohorasma, mustikka, puolukka, pakuri, kanenava, apila ja voikukka	kuivattuna ja selkoitettuna tuotteina (mm. yrttteenä ja viherjauheena), makusiirapiksi keitetyinä	
Männyn kuori	irrotettuna puusta , kuivattuna ja tuoreena	
Mahla, kerkkä, mesiangervo, koinuilehti, maltohorasma	Pakasteena ja kuivattuna	
Yrttejä, marjoja, kuusenkerkkää	kuivattuna, pakastettuna	
Ei mitään		